

ЖУРНАЛ ЗА БЕЗБ(Ј)ЕДНОСТ И КРИМИНАЛИСТИКУ

Бања Лука, 2020. година

ЖУРНАЛ ЗА БЕЗБ(Ј)ЕДНОСТ И КРИМИНАЛИСТИКУ

Издавачи:

Универзитет у Бањој Луци Факултет безбједносних наука

Булевар војводе Живојина Мишића 10 а
78000 Бања Лука, Република Српска
Тел: +387 51 333 603
<https://fbn.unibl.org/>

Криминалистичко-полицијски универзитет

Цара Душана 196
11080 Земун, Србија
Тел: +381 11 3161-444

<http://www.kpu.edu.rs/cms/>
Е-адреса часописа: casopis@fbn.unibl.org
Интернет адреса часописа: <https://fbn.unibl.org/casopis/>

Главни и одговорни уредник:

Предраг Ђеранић
(Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци,
Република Српска- БиХ)

Замјеник главног и одговорног уредника:

Дане Субошић (Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд, Србија)

Извршни уредници:

Стево Јаћимовски (Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд, Србија)
Велибор Лалић (Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци,
Република Српска- БиХ)

Уређивачки одбор:

Дарко Паспаљ (Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци, Република Српска - БиХ), Миле Шикман (МУП Републике Српске, Република Српска - БиХ), Милан Липовац (Србија), Жана Врућинић (Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци, Република Српска- БиХ)

Савјет часописа:

Горан Бошковић (Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд, Србија); Саша Мијалковић (Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд, Србија); Јасмина Гачић (Факултет безбедности, Универзитет у Београду, Србија); Божидар Бановић (Факултет безбедности, Универзитет у Београду, Србија); Ненад Путник (Факултет безбедности, Универзитет у Београду, Србија); Милан Гужвица (Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци, Република Српска- БиХ); Лоренс Арманд Френч (Универзитет у Њу Хемпширу, САД); Желимир Кешетовић (Факултет безбедности, Универзитет у Београду, Србија); Сретен Југовић (Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд, Србија)

Секретаријат часописа:

Драгана Васиљевић

Лектор:

Адријана Митрић

Превод на енглески:

Лидија Николић Новаковић

Штампа:

„ГРАФИЧАР” д.о.о. Бихаћ

Тираж: 200 примјерака

ISSN 2637-3076

Часопис излази два пута годишње

Журнал за безбједност и криминалистику (уписан у Регистар јавних гласила Министарства просвјете и културе Републике Српске, под редним бројем 688)
--

УВОДНИК

Стручни часопис Журнал за безбједност и криминалистику који излази у суиздаваштву Криминалистичко-полицијског универзитета Београд и Факултета безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци, све широј читалачкој публици представља се по четврти пут. У новом броју, објављена су четири научна рада и приказ књиге. У радовима су заступљене различите научне области: Безбједност у ванредним ситуацијама, Специјално физичко образовање, Криминалистичка тактика, методика и оператива, Међународни односи.

Коаутори Владимир М. Цветковић и Богдан Филиповић у раду под називом Истраживање ставова грађана о припремљености за катастрофе изазване шумским пожарима: студија случаја Пријепоље баве се темом безбједности у ванредним ситуацијама која је све заступљенија у научном, али и јавном дискурсу. Реаговање надлежних у општини чија је трећина територије покривена шумама посматрано очима грађана свакако да је интересантна тема. Резултати до којих се у истраживању дошло „указују да су људи недовољно припремљени на реаговање у случају шумских пожара”. С обзиром на то да је истраживање поткријепљено квалитетним истраживањем и зналачким презентовањем резултата до којих се дошло, рад вриједи прочитати.

Горан Жигић, Раша Димитријевић и Бојан Митровић бавили су се истраживањем моторичких способности студената Полицијског универзитета. У раду са насловом Разлике у базично-моторичким способностима студената Полицијског универзитета под утицајем Специјалног физичког образовања 1 презентовали су истраживање чији је циљ био утврђивање „разлика између нивоа базично-моторичких способности (БМС) на пријемном испиту у односу на БМС на колоквијуму из предмета Специјално физичко образовање 1 (СФО 1)”. Истраживање је обављено на узорку од 119 студената (39 дјевојака и 80 мушкараца) Криминалистичко-полицијског универзитета (КПУ). Закључак до којег се током истраживања дошло да би „осмишљена и системски спроведена физичка активност током целог процеса студирања, значајно допринела унапређењу едукативног и тренажног процеса код студената КПУ и представљала значајну основу у њиховом оспособљавању за рад у МУП-у”, и није изненађујући.

Борис Тучић у ауторском раду Кључни институционални актери европске безбједности – стање и изазови анализира „адаптираност и способност три институционална актера европске безбједности – ЕУ, НАТО и ОБСЕ, да адекватно одговоре на безбједносне изазове са којима се Европа суочава”. У том контексту, аутор указује да је „у ЕУ могуће идентификовати широк спектар безбједносних политика, различите развијености и ефикасности” и уједно истиче да „ОБСЕ, као и НАТО, представља реликт прошлог времена”. По Тучићу, поред класичних безбједносних ризика који проистичу из односа

великих сила и њихових супротстављених интереса, „европски континент суочава се и са низом безбједносних изазова који су инхерентнији савременом, глобализованом међународном контексту” и, у том смислу, аутор указује на тероризам, илегалне миграције и глобално нарушавање животне средине. Да би предуприједила наведене безбједносне ризике и пријетње, а уједно остварила улогу „глобалног безбједносног актера, ЕУ мора изградити аутономан безбједносни идентитет”, истиче Тучић, али, уједно тврди да је то за сада нерјешив проблем.

У још једном једноауторском раду у овом часопису под називом Стратешки, *правни и институционални приступи* Србије у борби против тероризма Предраг Поповић прави анализу и сагледава стратешке документе, законску регулативу и субјекте који третирају борбу против тероризма да би дошао до закључка да Република Србија у наведеном смислу располаже значајним капацитетима за борбу против тероризма.

Постало је уобичајено да се часопис завршава приказом књиге у издању Факултета безбједносних наука. Овог пута ради се о књизи *Основи политике интеграције и сарадње у области унутрашњих послова и правосуђа у Европској унији: правни и институционални оквир Простора слободе, безбједности и правде*, аутора Бориса Тучића. Аутор приказа је професор Срђан Перишић, професор међународних односа на Филозофском факултету Универзитета у Источном Сарајеву.

Уопште не сумњамо да ће и пети број овог часописа у успону донијети нове радове који ће научне области из поља безбједности приближити ширем кругу читалаца.

Главни и одговорни уредник
Др Предраг Ђеранић

САДРЖАЈ

УВОДНИК	5
НАУЧНИ ЧЛАНЦИ.....	9
<i>Владимир М. Цветковић, Бојдан Филиповић</i> ИСТРАЖИВАЊЕ СТАВОВА ГРАЂАНА О ПРИПРЕМЉЕНОСТИ ЗА КАТАСТРОФЕ ИЗАЗВАНЕ ШУМСКИМ ПОЖАРИМА: СТУДИЈА СЛУЧАЈА ПРИЈЕПОЉЕ	11
<i>Горан Житић, Раша Димићријевић, Бојан Мићровић</i> РАЗЛИКЕ У БАЗИЧНО-МОТОРИЧКИМ СПОСОБНОСТИМА СТУДЕНАТА ПОЛИЦИЈСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА ПОД УТИЦАЈЕМ СПЕЦИЈАЛНОГ ФИЗИЧКОГ ОБРАЗОВАЊА 1	25
<i>Борис Тучић</i> КЉУЧНИ ИНСТИТУЦИОНАЛНИ АКТЕРИ ЕВРОПСКЕ БЕЗБЈЕДНОСТИ – СТАЊЕ И ИЗАЗОВИ	37
<i>Предрај Појовић</i> СТРАТЕШКИ, ПРАВНИ И ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ПРИСТУП СРБИЈЕ У БОРБИ ПРОТИВ ТЕРОРИЗМА.....	51
ПРИКАЗИ.....	63
<i>Срђан Перишић</i> Приказ књиге „Основни политике интеграције и сарадње у области унутрашњих послова и правосуђа у Европској унији: правни и институционални оквир Простора слободе, безбједности и правде” – аутора Бориса Тучића ОЗБИЉАН ПРИСТУП РАЗУМЕВАЊУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ	65
УПУТСТВО АУТОРИМА	67
УПУТСТВО РЕЦЕНЗЕНТИМА.....	75

НАУЧНИ ЧЛАНЦИ

ИСТРАЖИВАЊЕ СТАВОВА ГРАЂАНА О ПРИПРЕМЉЕНОСТИ ЗА КАТАСТРОФЕ ИЗАЗВАНЕ ШУМСКИМ ПОЖАРИМА: СТУДИЈА СЛУЧАЈА ПРИЈЕПОЉЕ

Оригинални научни рад

DOI: 10.5937/zurbezkrim2002011C	COBISS.RS-ID 132242177	УДК 614.841.42:630*43]:504.122(497.11)
---------------------------------	------------------------	--

Владимир М. Цветковић¹

Факултет безбедности, Универзитет у Београду

Богдан Филиповић

Научно-стручно друштво за управљање ризицима у ванредним ситуацијама, Београд

Апстракт: Полазећи од озбиљности шумских пожара и чињенице да око једну трећину територије Полимља чине шуме и да су шумски пожари релативно честа појава у Пријепољу, предмет истраживања представља испитивање чиниоца утицаја одређених независних променљивих (пол, брачни статус, старост, образовање итд) на различите димензије припремљености за катастрофу узроковану шумским пожарима. Вишеетапним случајним узорковањем, полазећи од теорије планираног понашања, спроведено је анкетно испитивање на територији 15 насеља општине Пријепоља и, том приликом, узорком је обухваћено 197 испитаника. Резултати истраживања указују на низак ниво припремљености код становника Пријепоља (грађани, углавном, верују да не поседују неопходно знање за реаговање у катастрофама узрокованим шумским пожарима, претежно нису заинтересовани за похађање обуке, не поседују планове и опрему за реаговање и већина не сматра да им прети опасност од шумских пожара). Такође, недвосмислено су утврђени и утицаји одређених фактора на ставове о припремљености. Научни значај истраживања огледа се у стварању предуслова за унапређење емпиријског фонда сазнања из области управљања ризицима од катастрофа, док се практични значај огледа у стварању предуслова за унапређење безбедности грађана од шумских пожара.

Кључне речи: катастрофе, шумски пожари, припремљеност, грађани, ставови, Пријепоље.

УВОД

Шумски пожари су често узроци уништења шума и доводе до огромне еколошке и економске штете, као и до губитка људских живота. Све је већи

¹ Аутор за кореспонденцију: др Владимир М. Цветковић, доцент на Факултету безбедности, Универзитет у Београду. Имејл: vmc@fb.bg.ac.rs

утицај човека на њихов настанак, контролу и сузбијање. Научници који се баве овом проблематиком, запазили су да се ватре најчешће јављају лети, када су температуре ваздуха релативно високе и у периодима када није било падавина. Појединих година, почетком пролећа и крајем јесени се такође може јавити појачана активност ових непогода. Око 5% пожара се приписује природним узроцима, док је 95% пожара изазвано људским активностима као што су непажња, радови на пољопривредном земљишту и пироманија (Радовановић, 2008). Величина опожарене површине и јачина пожара зависи од типа вегетације који је угрожен ватром. Димензије ових природних катастрофа често знају бити таквих размера да су видљиве из свемира (Игњић, 2017). Понашање шумских пожара зависи од: температуре ваздуха, ветра, падавина и релативне влажности ваздуха. Након дужег кишног периода долази до повећавања влажности у горивом материјалу.

На основу анализе шумских пожара у периоду од 2000. до 2009. године, закључује се да су највеће површине захваћене пожаром на истоку и југоистоку Србије и да је приметно да таква подручја имају знатно више просечне десетогодишње температуре од просека за Централну Србију (Алексић и Јаничић, 2011). Када је реч о стању на територији општине Пријеполје, током 2017. године је забележен велики пожар у боровој шуми недалеко од опште болнице. Пожар је захватио шуму у насељу Миљановица, а угрожена су била село Расно и насеље Сретез. Приор и Ериксен указују да већа друштвена повезаност међу члановима заједнице доприноси већем степену припремљености за катастрофе изазване шумским пожарима (Prior & Eriksen, 2013). Такође, Монро и сарадници су се бавили истраживањем искуства становника 15 локалних заједница које су унапредиле своју припремљеност на катастрофе (Mongro et al, 2013). Дошли су до закључка да је добра комуникација кључ за добар менаџмент природним ризицима и да је потребно развијати едукативне програме како би се људи међусобно повезали и радили заједно (Agrawal & Mongro, 2006). Њумен и сарадници (Newman et al, 2013) бавили су се испитивањем перцепције ризика код становника локалних заједница које су угрожене шумским пожарима и ураганима, да би дошли до закључка да су становници свеснији опасности од урагана у односу на опасност од шумског пожара. Ериксен и сарадници су разматрали планове заштите и спасавања од шумских пожара у Аустралији и указали да такви планови треба да садрже објашњење акција свих чланова домаћинства и препоруке за вишеструке непредвиђене околности, будући да у таквим ситуацијама правилно доношење одлука може бити нарушено због утицаја несигурности, страха и адреналина на когнитивну функцију (Eriksen et al, 2016). Фабац и сарадници (Fabac et al, 2015) указали су на незадовољство становника Хрватске са степеном организације логистичке подршке у борби против шумских пожара. Имајући у виду да су пожари неизбежни у многим деловима Аустралије, спроведене су многобројне студије које се односе на припремљеност становника на катастрофе изазване шумским пожарима у поменутој области (McGee & Russell, 2003), али и већи број студија које се односе на припремљеност за друге катастрофе (Aleksandrina et al, 2019;

Cvetkovic et al, 2020; Ocal et al, 2020; Cvetković & Martinović, 2020). Фактори чији је утицај потврђен су знање о шумским пожарима, ниво одговорности појединца и самопоуздање.

Управо зато, предмет рада представља испитивање фактора утицаја на ставове грађана о припремљености за реаговање на катастрофу узроковану шумским пожарима. Циљ рада је научна дескрипција нивоа и фактора утицаја на изабране димензије припремљености за реаговање.

МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА

Предмет истраживања представља испитивање чиниоца утицаја одређених независних променљивих (пол, брачни статус, старост, образовање, занимање, висина прихода, број деце у породици, број чланова домаћинства и слично) на различите димензије припремљености за катастрофу узроковану шумским пожарима. Припремљеност грађана на катастрофе укључује више различитих димензија, при чему се истраживање фокусира на поседовање знања о начину реаговања у случају шумских пожара и поседовање планова заштите. Конкретније речено, истраживањем се жели утврдити утицај пола, старости, брачног статуса, етничке припадности, здравственог стања, дужине пребивалишта (демографске карактеристике), образовања, занимања, броја деце у породици, броја чланова домаћинства, комфора стана, висине прихода (социокономске карактеристике) на припремљеност грађана општине Пријепоље на катастрофу узроковану шумским пожарима. У истраживању утицаја демографских и социокономских карактеристика грађана на ниво њихове припремљености на ванредне ситуације изазване шумским пожарима, коришћен је статистички метод.

Слика 8. Концептуални модел предмета истраживања.

Извор: обрада аутора.

Узорак

Вишеетапним случајним узорковањем, спроведено је анкетно испитивање на територији 15 насеља општине Пријепоља и, том приликом, узорком је обухваћено 197 испитаника. Имајући у виду сва насеља на територији општине Пријепоље, анкетно испитивање је спроведено на територији следећих 15 насеља: Сретеж, Миљановица, Расно, Бјелобабе, Камена Гора, Кошевине, Бостани, Шарампов, Вакуф, Јабука, Милаковић, Ратајска, Сељашница, Коловрат и Ивање. У изабраним насељима, бирана су домаћинства која ће бити анкетирана методом случајног избора. Метода случајног избора огледа се у развијеној процедури одабира сваког другог домаћинства са десне стране улице почевши од најмањег до највећег броја. Потом, из изабраних домаћинстава су бирани испитаници по азбучном реду њихових имена. Узорком је обухваћено највише испитаника женског пола, старости од 31. до 50. године, у брачном статусу, средњег образовања, запослених и са приходима од 26.000 до 50.000 динара (табела 1).

Табела 1. Прејлед структуре узорка $N=197$.

Варијабла	Категорија	N	%
Пол	Мушки	74	37,6
	Женски	123	62,4
Године старости	До 30	46	23,4
	Од 31 до 50	97	49,2
	Више од 50	54	27,4
Брачни статус	Није у вези	31	15,7
	У вези	30	15,2
	У браку	121	61,4
	Верен/а	5	2,5
	Удовац/ица	10	5,1
Ниво образовања	Основно	11	5,6
	Средње	107	54,3
	Више	34	17,3
Занимање	Високо	45	22,8
	Незапослен	22	11,2
	Запослен	153	77,7
Ниво прихода	У пензији	22	11,2
	До 25.000	77	39,1
	26.000 – 50.000	93	47,2
	51.000 – 75.000	12	6,1
Перцепција ризика	Више од 76.000	15	7,6
	Да	106	53,8
	Не	56	28,4
Претходно искуство	Нисам сигуран	35	17,8
	Да	61	31,0
	Не	136	69,0

Инструмент истраживања

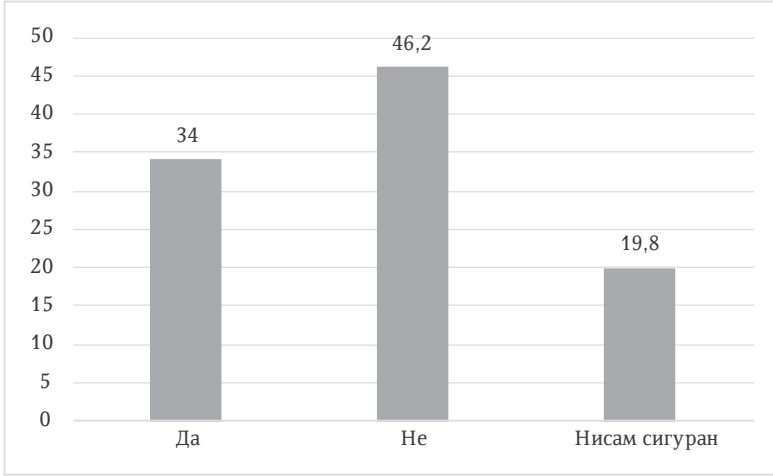
Осмишљавање и дизајнирање анкетног упитника подразумевало је више корака. Најпре су идентификована сва истраживања (Fabac et al, 2015; Eriksen et al, 2016; McGee & Russell, 2003) у којима су коришћене скале за испитивање нивоа припремљености грађана на катастрофе изазване шумским пожарима. Потом, на основу прикупљених истраживања, идентификоване су све мере које припремљеност на катастрофе подразумева и креиран је анкетни упитник за потребе овог истраживања. Анкетни упитник се састојао од два дела: питања о демографским, социоекономским карактеристикама испитаника (15 питања) и питања о припремљености грађана за реаговање у ванредним ситуацијама изазваним шумским пожарима (20 питања). Како би се осигурало да ће питања у упитнику бити јасна и разумљива анкетираним испитаницима, спроведено је пилот истраживање, а унутрашња сагласност упитника је проверена у програму за статистичку обраду података.

Начин анализе података

Након спроведеног анкетног испитивања, приступљено је припреми података за даљу обраду и анализу. Прикупљени подаци су унети у базу и прегледани, како би се идентификовале евентуалне грешке. Даља анализа података подразумевала је примену дескриптивне статистике, односно, утврђивање: мере централне тенденције (средња вредност, медијана и модус), мере дисперзије (интервал варијације, стандардна девијација и коефицијент варијације) и мере облика варијације (симетричност и спљоштеност). За потребе анализе података, коришћене су дескриптивне статичке анализе и Хи квадрат тест.

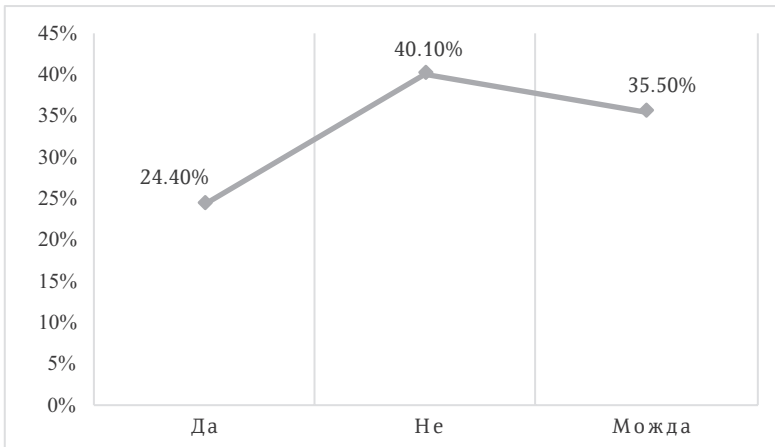
РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Анализа припремљености грађана на катастрофе укључивала је разматрање њихове оцене властитог знања о реаговању у условима катастрофа изазваним шумским пожарима, њихову заинтересованост за похађање додатних обука како би унапредили своју припремљеност, поседовање планова и опреме за реаговање и свест о ризику од шумских пожара. На питање „Да ли сматрате да поседујете неопходно знање за реаговање у катастрофама изазваним шумским пожарима?“, 46,2% грађана је одговорило негативно, 34% грађана је одговорило позитивно, док 19,8% грађана нису сигурни како би оценили своју припремљеност (графикон 1).

Графикон 1. Процентуална дистрибуција ставова грађана у погледу оцене власитијој знања о реаговању у катастрофама.

Дакле, резултати указују да највећи број испитаника не верује да поседује одговарајуће знање о реаговању у случају шумских пожара. Можемо претпоставити да разлог за такво стање лежи у чињеници да домаћа јавност врло мало пажње поклања испитивању и унапређивању припремљености грађана за реаговање у катастрофама. Не спроводе се периодичне обуке и оспособљавања грађана, тако да грађани немају прилике да стекну неопходно знање.

Графикон 2. Процентуална дистрибуција заинтересованости грађана за обуку о начинима реаговања у катастрофама изазваним шумским пожарима.

Знање које појединци поседују углавном је стечено професионалним путем или је научено искуством. Наравно, задатак испитаника био је да оцене своје знање, тако да располажемо са њиховим представама, односно, не можемо са сигурношћу тврдити да људи који верују да поседују неопходно знање, заиста то знање и поседују. Да би се утврдио стварни ниво знања испитаника, потребно је сповести додатна испитивања и тестове. На питање „Да ли сте заинтересовани за похађање обуке за реаговање у катастрофама изазваним шумским пожарима како би унапредили своју припремљеност?“, 40,1% грађана је одговорило негативно, 35,5% грађана је одговорило можда, 24,4% грађана је одговорило позитивно (графикон 1).

Свега 24,4% испитаника би било заинтересовано за похађање обуке о реаговању услед шумских пожара. Мали број заинтересованих се може правдати недовољно развијеном свешћу људи о потреби за предузимањем одговарајућих мера заштите и унапређивањем властите припремљености. Уколико би се у јавности створила одговарајућа слика о значају обуке, вероватно би већи број људи показао заинтересованост. Да би се са сигурношћу утврдио број заинтересованих за обуке, неопходно је посебно испитати испитанике који су можда заинтересовани. Неопходно је утврдити који фактори утичу на њихову опредељеност, односно, у којим ситуацијама би били заинтересовани за похађање обуке. На питање „Да ли поседујете одговарајуће планове и одговарајућу опрему за реаговање у ванредним ситуацијама изазваним шумским пожарима?“, 94,9% грађана је одговорило негативно, 5,1% грађана је одговорило позитивно. Свега 5% испитаника поседује планове и опрему за реаговање у катастрофама. Претпоставили бисмо да они испитаници који сматрају да поседују одговарајуће знање о реаговању поседују неопходну опрему и планове. Међутим, мали број испитаника који је на ово питање дао позитиван одговор је забрињавајући и може указати да је ниво припремљености грађана много нижи него што они верују. Да би се приступило анализи узрока оваквог стања, неопходно је утврдити да ли испитаници знају шта се подразумева под опремом за реаговање у случају шумских пожара. На питање „Да ли сматрате да вам прети опасност од шумских пожара?“, 70,1% грађана је одговорило негативно, 29,9% грађана је одговорило позитивно.

Упркос чињеници да је Пријепоље претежно шумовит крај и да су шумски пожари релативно честа појава, резултати показују да 70% испитаника не сматра да им прети опасност од шумских пожара. Ово може сугерисати да су људи немарни према животној средини и, уколико нису имали директног искуства са шумским пожарима, не верују да се могу наћи у опасности. Такође, људи вероватно имају нереалну слику о опасности и последицама које могу изазвати шумски пожари. Мали број људи је свестан да су потребне десетине година и огромна новчана средства за обнову опожарених шумских површина. Чак и у случајевима шумских пожара мањег интензитета, када су стабла оштећена, мора се приступити њиховој ограниченој сечи како би се спречило њихово постепено пропадање, оболевање и ширење бо-

лести. У наредној табели су приказани одговори мушких и женских испитаника, који се односе на њихову припремљеност на катастрофе узроковане шумским пожарима. Свега 10,57% жена сматра да поседује одговарајуће знање о реаговању у катастрофама, док то сматра чак 35,13% мушкараца. Такође, занимљиво је да мали број испитаника оба пола поседује планове и опрему за реаговање у катастрофама, свега 2,44% жена и 9,46% мушкараца.

Табела 2. Резултати унакрсној табелирања пола и припремљености на катастрофе.

Пол		Знање			Обуке			Планови и опрема		Опасност	
		Да	Не	Нисам сигуран	Да	Не	Можда	Да	Не	Да	Не
Мушки	N	26	25	23	22	29	23	7	67	22	52
	%	35,1	33,7	31	29,7	39,1	31	9,46	90,5	29,7	70,2
Женски	N	13	66	44	26	50	47	3	120	37	86
	%	10,5	53,6	35,7	21,1	40,6	38,2	2,44	97,5	30,0	69,9
Укупно	N	39	91	67	48	79	70	10	187	59	138
	%	19,8	46,1	34	24,3	40,1	35,5	5,07	94,9	29,9	70

Занимљиво је да свега чак 60,87% испитаника млађих од 30 година сматра да не поседује одговарајуће знање за реаговање у катастрофама, 43,30% оних који имају од 31. до 50. године и 38,89% старијих од 51. године. Најмање заинтересовани за похађање обуке јесу испитаници старији од 51. године. Чак 57,40% испитаника старијих од 51. године нису заинтересовани за обуку, као и 37,11% припадника старосне групе од 31. до 50. године и 26,07% млађих од 30 година. Испитаници старији од 51. године у нешто већем проценту од млађих испитаника верују да поседују неопходно знање за реаговање у случају шумских пожара. Разлог за ово може бити у чињеници да су се вероватно током свог животног века већ сусрели са шумским пожарима па верују да су кроз доживљено искуство унапредили своју припремљеност. Такође, ово може указивати да са годинама људима расте самопоуздање и превазилазе евентуалну несигурност током младости. Старији испитаници су најмање заинтересовани за обуке, док највећу заинтересованост показују испитаници млађи од 30 година. Они су спремнији за учење и унапређивање, старији испитаници су крући у својим ставовима и теже уче и памте. Ипак, испитаници млађи од 30 година у знатно већем проценту од старијих испитаника поседују опрему и планове за реаговање у катастрофама узрокованим шумским пожарима. Вероватно је да старији испитаници прецењују своје знање и способности, док су млађи испитаници несигурни по питању свог знања.

У наставку су приказани одговори испитаника различитог брачног статуса. Занимљиво је да око 60% верених испитаника (3 испитаника од 5 анкетираних) изражавају своју заинтересованост за похађање обуке о реаговању

у катастрофама, 40% оних који су у вези, 29,03% оних који нису у вези и 19,01% оних који су у браку. Такође, 40% верених испитаника (2 испитаника), 40% оних који су остали без свог партнера (4 испитаника), 38,71% оних који нису у вези, 28,10% оних који су у браку и 23,33% оних који су у вези сматрају да им прети опасност од појаве шумских пожара. У највећем проценту су своје знање о реаговању услед шумских пожара позитивно оценили удовци и удовице, као и испитаници који су верени. Највише заинтересовани за обуке су верени испитаници, као и испитаници који су у вези. Потенцијални разлог за овакве резултате вероватно лежи у чињеници да је најчешће реч о млађим људима који планирају заједнички живот и потомство, тако да желе да предузму све мере како би они и њихови потомци живели у безбедним условима. Највећи проценат верених испитаника поседује планове и опрему за реаговање у случају шумских пожара, што говори у прилог претходној теорији.

Када је реч о утицају образовања, истраживање је показало да су они са вишим образовањем најсигурнији у своје знање о реаговању у катастрофама, око 32,35% су позитивно оценили своје знање. Такође, позитивну процену властитог знања су дали и 27,27% оних са основним образовањем, 20% оних са високим образовањем и 14,95% оних са средњим образовањем. С друге стране, најмање заинтересовани за похађање додатне обуке су они који имају само основно образовање, свега 9,09% је заинтересовано за обуку (1 испитаник), потом 20,56% оних који имају завршено средње образовање, 31,11% оних који имају високо образовање и 32,35% оних са вишим образовањем. Испитаници који имају више и високо образовање више верују да им прети опасност од појаве шумских пожара (35,29% и 33,33%) у односу на испитанике који имају средње и основно образовање (27,10% и 27,27%). Људи са основним и средњим образовањем су најсигурнији у своје знање за пружање одговора у случају шумских пожара, а људи са вишим и високим образовањем су највише заинтересовани за похађање обуке. Људи са основним образовањем су најмање заинтересовани. Ово се може тумачити претераном самоувереношћу људи са основним образовањем и недовољно развијеном свешћу о потреби за унапређивањем властите припремљености. Поред тог, људи са вишим и високим образовањем, у већој мери од ниже образованих, верују да им прети опасност од шумских пожара.

Резултати анкете су показали да око 31,82% незапослених сматра да поседује одговарајуће знање о реаговању у катастрофама, док исто сматра 17,65% запослених и 22,73% оних у пензији. Најмање заинтересовани за похађање обуке јесу пензионери, чак 63,64% има негативан став према обуци, као и 50% незапослених и 35,29% запослених. Испитаници чија су месечна примања мања од 25 000 су у највећој мери негативно оценили своје знање о реаговању у катастрофама, чак 58,44% њих сматра да не поседује одговарајуће знање. Исту оцену су проценили и 44,09% оних чија су примања између 26 000 и 50 000, као и 25% оних са примањима између 51 000 и 75 000 и свега 13,33% оних са примањима већим од 76 000. Највише заинте-

ресовани за похађање обуке јесу они са месечним примањима већим од 76 000, око 46,67% њих је исказало заинтересованост, 23,38% оних са примањима мањим од 25 000, 22,58% оних са примањима између 26 000 и 50 000 и свега 16,67% оних чија су примања између 51 000 и 75 000. Занимљиво је да нико од испитаника са примањима већим од 51 000 (укључујући и групу испитаника са примањима већим од 76 000) не поседује планове и опрему за реаговање у катастрофама, као ни 96,10% оних са примањима мањим од 25 000 и 92,47% оних са примањима између 26 000 и 50 000. Такође, 60% испитаника са примањима већим од 76 000 верује да им прети опасност од шумских пожара, као и 41,67% оних са примањима између 51 000 и 75 000, 29,87% оних чија су примања мања од 25 000 и 23,66% оних са примањима између 26 000 и 50 000. Своје знање су негативно оценили испитаници чија су примања изнад 76 000 динара. Такође, ови испитаници, у знатно већој мери у односу на остале категорије испитаника, исказују заинтересованост за похађање обука о реаговању у случају шумских пожара. Претпостављам да је овде реч о људима који се баве одговорним и захтевним послом, који им оставља мало простора за бављење другим стварима. С обзиром на њихову заинтересованост за обуке, очигледно имају развијену вест о шумским пожарима и њиховим последицама. Нико од њих не поседује планове и опрему за реаговање, а они, у знатно већем проценту у односу на друге, верују да им прети опасност од шумских пожара. Највећи проценат испитаника који имају месечна примања између 26 000 и 50 000 поседује планове и опрему за реаговање у случају шумских пожара, а они су и у највећем броју позитивно оценили своје знање па можемо закључити да су на вишем нивоу спремности у односу на остале категорије испитаника.

Истраживање је показало да они који имају страх од шумских пожара, у највећој мери процењују да не поседују одговарајуће знање за реаговање, око 50% испитаника је дало негативан одговор, као и 39,29% оних који немају страх од шумских пожара и 45,71% оних који нису сигурни да ли осећају страх. У складу с тим, најмање заинтересовани за похађање обуке јесу они који не осећају страх од шумских пожара, 60,71% њих је дало негативан одговор, као и 35,85% оних који осећају страх и 20% оних који нису сигурни да ли се плаше. Нико од испитаника који нису сигурни да ли осећају страх од шумских пожара не поседује планове и опрему за реаговање у катастрофама. Планове и опрему поседује 8,93% испитаника који се не плаше шумских пожара, као и 4,72% испитаника који се плаше шумских пожара. Свега 14,29% оних који се не плаше шумских пожара сматрају да им прети опасност од њих, као и 37,74% оних који се плаше шумских пожара и 31,43% оних који нису сигурни да ли се плаше. Испитаници који не поседују страх од шумских пожара у највећој мери позитивно оцењују своје знање о реаговању у катастрофама. Можемо закључити да се ови испитаници не плаше јер верују у своје знање. Наравно, највише заинтересовани за похађање обуке су испитаници који се плаше шумских пожара. У знатно већем проценту у односу на остале испитанике, испитаници који се не плаше шумских пожара, поседују планове и опрему за реаговање.

ДИСКУСИЈА

Резултати нашег истраживања сугеришу да припадници мушког пола боље оцењују своју припремљеност за реаговање у катастрофама у односу на припаднике женског пола. Они су, такође, више заинтересовани за похађање обука како би унапредили своју припремљеност. Дакле, према резултатима можемо закључити да постоји одређена разлика између мушкараца и жена када је реч о припремљености за реаговање. Резултати нису конзистентни са резултатима истраживања спроведеног у Техерану 2014. године, где се дошло до закључка да не постоји разлика у припремљености између мушких и женских испитаника (Najafi et al, 2015). Са друге стране, истраживање спроведено у Турској је показало да жене више брину о евентуалним катастрофама и свесније су озбиљности њихових последица (Karanci et al, 2005). Резултати поменутог истраживања у Турској су показали да брачни статус утиче на припремљеност испитаника, будући да испитаници у браку имају израженију перцепцију ризика у односу на испитанике који нису у брачној заједници.

У односу на утврђени ниво припремљености грађана за реаговање у катастрофама узрокованим шумским пожарима, може се истаћи да је низак ниво припремљености грађана резултат недовољно развијене свести о опасности од шумских пожара, њиховим евентуалним последицама и потреби за унапређењем знања како би се пружио адекватан одговор у катастрофама. Од испитаника је тражено да процене властито знање о реаговању у случају шумских пожара, тако да те оцене не морају презентовати стварно знање које испитаници поседују. Морамо узети у обзир да постоје различити типови људи па су неки од испитаника потенцијално преценили, односно, потценили своје знање и способности. Мали број испитаника који поседују планове и опрему за реаговање у случају катастрофа је забрињавајући и може указивати да, ипак, много мањи број испитаника поседује знање о реаговању у случају шумских пожара, у односу на број оних који у то верују. Поред тога, већина испитаника не верује да им прети опасност од шумских пожара. То је вероватно продукт културе мишљења „неће то нама да се деси”, која је јача од чињенице да су шумски пожари честа појава у Пријеполу, посебно током летњих месеци.

Када је реч о утицају образовања, људи са вишим и високим образовањем не верују да поседују неопходно знање за реаговање у катастрофама, мада верују да им прети опасност од шумских пожара. Резултати истраживања нису конзистентни са резултатима истраживања спроведеног на Тајланду и Филипинима, када је вршено испитивање утицаја образовања на припремљеност становника, при чему су се контролисале њихове демографске карактеристике. Резултати су показали да формално образовање повећава склоност ка активностима припреме у случају катастрофа, односно, образовање побољшава апстрактне способности размишљања и предвиђања, тако да људи са вишим нивоом образовања предузимају превентивне мере

без потребе да прво доживљавају штетан догађај, а касније уче (Hoffmann & Muttarak, 2017). Можемо претпоставити да су неконзистентни резултати последица другачијег друштвено-економског система у коме људи живе, као и недовољно развијене свести код наших људи о значају предузимања превентивних активности. Занимљиво је да су незапослени испитаници боље оценили своје знање о реаговању услед шумских пожара, у односу на запослене испитанике и испитанике у пензији. Добијени резултати истраживања нису конзистентни са истраживањем где је утврђено да су запослени у већој мери предузели одређене превентивне мере у циљу смањења материјалних последица поплава (Perić & Cvetković, 2019; Rico, 2019).

Резултати указују да су испитаници који се плаше шумских пожара више заинтересовани за похађање обука, како би унапредили своју припремљеност за реаговање, будући да су у већој мери негативно оценили своје знање о реаговању у случају шумских пожара. Можемо закључити да су резултати донекле конзистентни са истраживањем спроведеним у Сједињеним Америчким Државама, чији је циљ утврђивање утицаја перцепције ризика на припремљеност грађана. Резултати поменутог истраживања су указали да перцепција ризика нема значајан директан утицај на припремљеност грађана и да је утицај перцепције у великој мери условљен знањем о реаговању, перцепцијом ефикасности превентивних активности и претходним искуством (Bourque et al, 2013). Наше истраживање потврђује утицај перцепције ризика, али, морамо узети у обзир да је тај утицај условљен и демографским и социоекономским карактеристикама испитаника. Наши резултати указују да испитаници старији од 51. године имају више самопоуздања, када је реч о њиховом знању о реаговању у случају катастрофа. Резултати су конзистентни са истраживањем спроведеним на територији Сједињених Америчких Држава, где су испитаници старији од 55 година показали висок ниво припремљености, за разлику од испитаника старости од 18 до 34 године (Ablah, Konda & Kelley, 2009).

ЗАКЉУЧАК

Добијени резултати указују да су људи недовољно припремљени на реаговање у случају шумских пожара. Такође, јасно се истиче и потреба за развојем свести код грађана о значају припремљености и превентивних мера у односу на такве катастрофе. Много већи проценат људи верује да поседује одређено знање о реаговању, у односу на проценат људи који поседује опрему и планове за реаговање, што може сугерисати да је ниво припремљености грађана много нижи него што они верују. Ограничење истраживања се огледа у броју испитаника, резултати би били поузданији да је у истраживање укључен већи број људи. Резултати су указали да су мушкарци спремнији од жена, односно, старији испитаници од млађих испитаника. Није потврђен утицај образовања и нивоа прихода на припремљеност грађана, а незапо-

слени испитаници су боље оценили своју припремљеност у односу на запослене.

Поред поменутих карактеристика, наше истраживање потврђује утицај претходног искуства и перцепције ризика на припремљеност грађана за реаговање у случају шумских пожара. Очигледно је код наших људи недовољно развијена свест о ризику од шумских пожара и превентивним мерама у односу на катастрофе. Неопходно је наставити са периодичним испитивањем припремљености грађана, као и предузети одређене мере за унапређење. То би подразумевало организовање периодичних обука, семинара, конференција и сл.

ЛИТЕРАТУРА

- Ablah, E., Konda, K., & Kelley, C. L. (2009). Factors predicting individual emergency preparedness: a multi-state analysis of 2006 BRFSS data. *Biosecurity and bioterrorism: biodefense strategy, practice, and science*, 7(3), 317-330.
- Agrawal, S., & Monroe, M. (2006). Using and improving social capital to increase community preparedness for wildfire. In McCaffrey, SM, (Ed.), *The public and wildland fire management: social science findings for managers. Gen. Tech. Rep. NRS-1*. (pp. 163-167). Newtown Square, PA: US Department of Agriculture, Forest Service, Northern Research Station:
- Aleksandrina, M., Budiarti, D., Yu, Z., Pasha, F., & Shaw, R. (2019). Governmental Incentivization for SMEs' Engagement in Disaster Resilience in Southeast Asia. *International Journal of Disaster Risk Management*, 1(1), 32-50.
- Bourque, L. B., Regan, R., Kelley, M. M., Wood, M. M., Kano, M., & Mileti, D. S. (2013). An examination of the effect of perceived risk on preparedness behavior. *Environment and Behavior*, 45(5), 615-649.
- Cvetković, V., & Martinović, J. (2020). Inovative solutions for flood risk management. *International Journal of Disaster Risk Management*, 2(2), in press.
- Cvetković, V., Nikolić, N., Nenadić, R. U., Ocal, A., & Zečević, M. (2020). Preparedness and Preventive Behaviors for a Pandemic Disaster Caused by COVID-19 in Serbia. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(11), 4124.
- Eriksen, C., Penman, T., Horsey, B., & Bradstock, R. (2016). Wildfire survival plans in theory and practice. *International journal of wildland fire*, 25(4), 363-377.
- Fabac, R., Đalog, D., & Zebić, V. (2015). Organizing for Emergencies-Issues in Wildfire Fighting in Croatia. *Interdisciplinary Description of Complex Systems: INDECS*, 13(1), 99-116.
- Hoffmann, R., & Muttarak, R. (2017). Learn from the past, prepare for the future: Impacts of education and experience on disaster preparedness in the Philippines and Thailand. *World Development*, 96, 32-51.

- Karanci, A. N., Aksit, B., & Dirik, G. (2005). Impact of a community disaster awareness training program in Turkey: Does it influence hazard-related cognitions and preparedness behaviors. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 33(3), 243-258.
- McGee, T., & Russell, S. (2003). „It’s just a natural way of life” an investigation of wildfire preparedness in rural Australia. *Environmental hazards. Global Environmental Change Part B: Environmental Hazards*, 5(1), 1-12.
- Monroe, M. C., Agrawal, S., Jakes, P. J., Kruger, L. E., Nelson, K. C., & Sturtevant, V. (2013). Identifying indicators of behavior change: Insights from wildfire education programs. *The Journal of Environmental Education*, 44(3), 180-194.
- Najafi, M., Ardalan, A., Akbarisari, A., Noorbala, A. A., & Jabbari, H. (2015). Demographic determinants of disaster preparedness behaviors amongst Tehran inhabitants, Iran. *PLoS currents*, 7, 1-15.
- Newman, S. M., Carroll, M. S., Jakes, P. J., Williams, D. R., & Higgins, L. L. (2013). Earth, wind, and fire: wildfire risk perceptions in a hurricane-prone environment. *Society & Natural Resources*, 27(11), 1161-1176.
- Öcal, A., Cvetković, V. M., Baytiyeh, H., Tedim, F. M. S., & Zečević, M. (2020). Public reactions to the disaster COVID-19: a comparative study in Italy, Lebanon, Portugal, and Serbia. *Geomatics, Natural Hazards and Risk*, 11(1), 1864-1885.
- Perić, J., & Cvetković, V. (2019). Demographic, socio-economic and psychological perspective of risk perception from disasters caused by floods: case study Belgrade. *International Journal of Disaster Risk Management*, 1(2), 31-43.
- Prior, T., & Eriksen, C. (2013). Wildfire preparedness, community cohesion and social– ecological systems. *Global Environmental Change*, 23(6), 1575-1586.
- Rico, G. (2019). School-Community Collaboration: Disaster Preparedness towards Building Resilient Communities. *International Journal of Disaster Risk Management*, 1(2), 45-61.
- Алексић, П. & Јаничић, Г. (2011). *Заштита шума од шумских пожара у Јавном предузећу „Србијашуме”*. Београд.
- Игњић, З. Т. (2017). *Управљање катасрофама изазваним ризиком од пожара у Републици Србији*. Београд: Универзитет у Београду.
- Радовановић, М. (2008). *Сунчева активносћ и шумски пожари*. Београд: Географски институт „Јован Цвијић”, САНУ.

Рад примљен: 03. 11. 2020.

Рад прихваћен: 28. 12. 2020.

РАЗЛИКЕ У БАЗИЧНО-МОТОРИЧКИМ СПОСОБНОСТИМА СТУДЕНАТА ПОЛИЦИЈСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА ПОД УТИЦАЈЕМ СПЕЦИЈАЛНОГ ФИЗИЧКОГ ОБРАЗОВАЊА 1

Оригинални научни рад

DOI:10.5937/zurbezkrim2002025Z	COBISS.RS-ID 132242433	УДК 355.318:355.233.22]:796.8-057.87
--------------------------------	------------------------	--------------------------------------

Горан Жигић¹

Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд, Србија

Раша Димитријевић

Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд, Србија

Бојан Митровић

Центар за полицијску обуку, МУП Републике Србије, Београд

Апстракт: Циљ истраживања био је утврђивање разлика између нивоа базично-моторичких способности (БМС) на пријемном испиту у односу на БМС на колоквијуму из предмета Специјално физичко образовање 1 (СФО 1). Узорак је чинило 119 студената (39 девојака и 80 мушкараца) Криминалистичко-полицијског универзитета. За утврђивање разлика између посматраних варијабли коришћен је Студентов t -тест, док је за утврђивања величине ефекта израчунат ета квадрат (η^2). Утврђено је статистички значајно побољшање за максималну изометријску силу прстију доминантне шаке ($t=-4.296$; $p<0.000$), репетитивну снагу опружача руку ($t=-4.218$; $p<0.000$), репетитивну снагу прстија тупа ($t=-4.191$; $p<0.000$) и општу аеробну издржљивост ($t=-2.473$; $p<0.018$) код студенткиња, као и за експлозивну снагу опружача ногу ($t=-2.246$; $p<0.028$), репетитивну снагу прстија тупа ($t=-5.152$; $p<0.000$), општу аеробну издржљивост ($t=-2.512$; $p<0.021$) и максималну изометријску силу леђа ($t=-14.283$; $p<0.000$) код студената. Резултати η^2 показали су да је ефекат наставе СФО 1 на већину посматраних моторичких способности код студената оба пола био велики.

Кључне речи: моторичке способности, Специјално физичко образовање 1, студенти, полиција.

УВОД

Уз остале предмете, студенти Криминалистичко-полицијског универзитета (КПУ) у Београду похађају и наставу из предмета Специјално физичко

¹ Аутор за кореспонденцију: мр Горан Жигић, наставник КПБ вештина на Криминалистичко-полицијском универзитету у Београду. Имејл: zigic.goran@yahoo.com

образовање (СФО). СФО има циљ да повећа емоционалне отпорности будућих радника на професионалне, стресне и конфликтне ситуације, као и да повећа општу отпорност организма, као и психосоматско усавршавање будућих припадника полиције кроз постизање и одржавање базичних и специјалних знања и способности (Благојевић, Допсај и Вучковић, 2006; Milošević & Milošević, 2014; Amanović, Baić, Nikač & Ljubisavljević, 2015a; Amanović, Masic, Kostovski & Ljubisavljević, 2015b). Предмет има своје две целине - прва се бави специјалним и професионалним вештинама из простора самоодбране, а друга општом физичком припремом, односно, базичним-моторичким статусом (БМС) студената (Благојевић, Вучковић и Допсај, 2009). Међутим, у претходном периоду, СФО је доживео трансформације и то смањењем фонда часова и укидањем одређених програмских садржаја.

Од оснивања Полицијске академије 1993. до 2000. године настава из СФО реализовала се у току све четири године у свих осам семестара. У базичном делу настава се реализовала кроз јутарње вежбање, пливање и скијање са укупним четворогодишњим фондом од 724 часа (4 часа предавања, 45 часова предавања са карактером обуке и 675 часова вежби). Рад у специјалном делу реализовао се у свих осам семестара кроз предавања, предавања са карактером обуке и вежбе (16 часова предавања, 120 часова предавања са карактером обуке и 225 часова вежби). Од 2000. до 2006. године настава из СФО конципирана је кроз два предмета: СФО 1 који се реализовао у току прве две године у четири семестра кроз редовну наставу са фондом од 180 часова (24 часа предавања и 156 часова вежби) и кроз посебне облике наставе (70 часова наставе скијања и 58 часова наставе пливања) и аеробно кондиционирање (240 часова вежби). СФО 2 се реализовао у току треће и четврте године у четири семестра кроз редовну наставу са фондом од 180 часова (24 часа предавања и 156 часова вежби) и аеробно кондиционирање (240 часова вежби). Оснивањем Криминалистичко-полицијске академије (КПА) 2006. године СФО је подељен на СФО 1 - општи део, СФО 2 - посебни део и СФО 3 - употреба средстава принуде, а изучава се на студијском програму Основних академских студија у другом, четвртном и шестом семестру, односно, у прве две године када су у питању струковне студије (Јанковић, 2009). Настава из предмета СФО 1 се реализује на студијском програму Основних академских студија у другом семестру и обухвата 45 часова вежби и 15 часова предавања (Благојевић, Вучковић и Допсај 2012).

У поступку селекције за пријем на КПУ, као и за рад у Министарству унутрашњих послова Републике Србије (МУП РС), један од основних критеријума је квантитативна квалификација морфолошких карактеристика и моторичких способности (Мудрић и Јовановић, 2000; Допсај, Милошевић, Благојевић и Вучковић, 2002; Милошевић, Мудрић, Јовановић, Амановић и Допсај, 2005; Допсај, Вучковић и Благојевић, 2007; Amanović et al, 2015a). За упис на КПУ, кандидати полажу пријемни испит где је један од критеријума у селекцији и прописани ниво БМС. Селекција кандидата према критеријуму БМС има велику важност за постизање едукативних резултата у области СФО и квалитетније обављање оних полицијских послова који захтева-

ју изузетно велика физичка напрезања (Sorensen, Smolander, Louhevaara, Korhonen & Oja, 2000; Амановић, 2003; Допсај и сар, 2007). Провера нивоа БМС кандидата који конкуришу на КПУ, реализује се проценом: максималне изометријске силе мишића леђно-слабинске мускулатуре (студенти), максималне изометријске силе мишића прегибача прстију доминантне шаке (студенткиње), опште аеробне издржљивости, репетитивне снаге мишића опружача руку и мишића прегибача трупa, експлозивне снаге мишића опружача ногу и проценом моторичке едукабилности (Допсај, Милошевић, Благојевић и Вучковић, 2002; Амановић, Милошевић и Мудрић, 2004; Милошевић и сар, 2005; Допсај и сар, 2007; Milošević & Milošević, 2014).

Међутим, студенти КПУ након положеног пријемног испита, немају организоване и систематске физичке активности осам месеци. Прецизније, тек у другом/летњем семестру имају организовану наставу из СФО 1, где током поменутог временског периода долази до опадања нивоа физичких способности (Mitrović et al, 2016). Због свега поменутог, значај овог истраживања огледа се у томе што добијени резултати на посматраној популацији могу указати на ефикасност наставних садржаја из области СФО. Циљ истраживања био је да се утврде разлике у резултатима које су студенти постигли на пријемном испиту из БМС и резултата који су студенти остварили на колоквијуму из БМС, настали под утицајем редовне наставе из предмета СФО 1.

МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА

Узорак испитаника

Узорак испитаника чинило је 119 студената оба пола, узраста од 19 до 21 године, који су прошли процес селекције - положили пријемни испит и уписали се на прву годину КПУ као студенти Основних академских студија, и то: 39 студенткиња (телесна висина ТВ = $169.34 \pm 6.17\text{cm}$, телесна маса ТМ = $65.89 \pm 10.18\text{kg}$, индекс телесне масе БМИ = $22.98 \pm 4.78\text{kg/m}^2$) и 80 студената (телесна висина ТВ = $181.81 \pm 7.31\text{cm}$, телесна маса ТМ = $79.19 \pm 8.09\text{kg}$, индекс телесне масе БМИ = $23.96 \pm 1.79\text{kg/m}^2$).

Процедура тестирања

У истраживању су узете оне моторичке варијабле за које је у досадашњим истраживањима утврђено да покривају простор значајан за конкретну структуру која доминира у професионалним пословима које обавља полиција (Vučković, Dopsaj & Blagojević, 2001; Paspalj, 2013; Janković & Kogoranovski, 2017), као и тестови који се у методологији тестирања основних физичких својстава спортиста користе у савременој пракси, а примену су нашли и за потребе полиције (Dopsaj, Milošević & Blagojević, 2000; Амановић и сар, 2004). Сва мерења су реализовали предметни наставници

у истраживачкој лабораторији за СФО на КПУ. Иницијално мерење БМС је спроведено на пријемном испиту, а ретестирање је извршено након 45 часова редовне наставе СФО 1 коју су студенти имали три пута у току недеље током семестра. Пре тестирања, сви тестови су детаљно објашњени и демонстрирани испитаницима са могућношћу пробе, чиме су створени неопходни услови за њихову примену. Исти мерилац је мерио исте варијабле и на иницијалном и финалном мерењу.

Максимална изометријска сила мишића процењивана је тензиометријском сондом уз помоћ хардверско-софтверског система за тестирање физичких способности PAT 01 (*Physical Ability Test 01*), применом стандардизованих мерних процедура (Dopsaj et al, 2000; Janković, Dimitrijević, Koropanovski, Vučković & Dopsaj, 2010a; Kolarević, Dimitrijević, Vučković, Koropanovski & Dopsaj, 2014).

Максимална изометријска сила мишића претибача прстију доминантне шаке ($F_{\max}$ ŠAKA) код студенткиња, процењивана је помоћу теста „Стисак шаке” – исказана у декањутнима (DaN), (Dopsaj & Vučković, 2006; Допсај и сар, 2010; Dimitrijević, Koropanovski, Dopsaj, Vučković & Janković, 2014; Kolarević et al, 2014).

Максимална изометријска сила мишића ојружача леђно-слабинске мускулатуре ($F_{\max}$ LEDJA) код студената, процењивана је помоћу теста „Мртво вучење” – исказана у DaN (Допсај и сар, 2010; Janković i сар, 2010a; Dimitrijević et al, 2014).

Екслозивна снага мишића ојружача ногу (студенткиње – DALJ_Ž и студенти – DALJ_M), процењивана је тестом „Скок удаљ из места са замахом руку”. Дужина скока (растојање од одскочне линије до места првог контакта са тлом) мерила се у центиметрима (cm), а тачност мерења била је 1 cm (Допсај и сар, 2010; Dimitrijević et al, 2014).

Регистровивна снага мишића ојружача руку (SKLEK) код студенткиња, процењивана је тестом „Склекови” из упора предњег за 10 секунди (s). Оцењивао се број правилно изведених склекова у временском интервалу од 10 s (Допсај и сар, 2010; Janković, Dimitrijević, Vučković & Koropanovski, 2013; Kolarević et al, 2014).

Регистровивна снага мишића претибача шрупа (TRUP_Ž) код студенткиња, процењивана је тестом „Подизање трупа” за 30 s. Оцењивао се број правилно изведених подизања трупа за 30 s (Допсај и сар, 2007; Допсај и сар, 2010; Kolarević et al, 2014).

Регистровивна снага мишића претибача шрупа (TRUP_M) код студената, процењивана је тестом „Подизање трупа” са ротацијом у леву и десну страну за 30 s. Оцењивао се број правилно изведених подизања трупа за 30 s (Благојевић, 2003; Допсај и сар, 2010).

Општа аеробна издржљивост (студенткиње – KUPER_Ž и студенти – KUPER_M), процењивана је „Куперовим тестом” у трајању од 12 минута. Мерила се прећена дистанца у метрима (m), са тачношћу од 5 m (Допсај

и сар, 2010; Janković, Dimitrijević & Koropanovski, 2010b; Dimitrijević et al, 2014).

Статистичке методе

Добијени резултати обрађени су дескриптивним и компаративним статистичким процедурама помоћу апликационог програма SPSS 20.0. За сваку варијаблу, израчунати су аритметичка средина (*Mean*), стандардна девијација (*SD*), минимална и максимална вредност сваке посматране варијабле (*Min*, *Max*), коефицијент варијације (*cV%*), показатељ степена нагнутости резултата - коефицијент асиметрије (*Skew*) и показатељ степена закривљености резултата - коефицијент спљоштености (*Kurt*). У циљу утврђивања значајности разлика код посматраних варијабли, коришћен је Студентов *t*-тест за зависне узорке. Статистичка значајност је дефинисана на нивоу 95% поузданости, односно, на нивоу $p > 0.05$ (Hair, Anderson, Tatham & Black, 1998). Ради утврђивања величине утицаја (*Effect size*) едукативног третмана израчунат је ега квадрат (η^2) изражен у бројчаној вредности, где је $\eta^2 \leq 0.01$ мали утицај, $\eta^2 = 0.06$ умерени утицај и $\eta^2 \geq 0.14$ велики утицај (Pallant, 2009).

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

Добијени резултати, у складу са дефинисаним циљем истраживања који се односи на утврђивање разлика у резултатима које су студенти постигли на пријемном испиту и на колоквијуму након 45 часова редовне наставе СФО 1, приказани су у табелама 1 и 2.

Табела 1. Резултати дескриптивне статистике, *t*-тести и величине ефекта за студенткиње

	F _{max} ŠAKA (DaN)		DALJ_Ž (cm)		SKLEK (s)		TRUP_Ž (s)		KUPER_Ž (m)	
	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
Mean	34.90	37.40	179.90	182.20	6.40	8.20	21.80	23.80	2226.80	2288.20
SD	4.47	3.68	14.94	11.67	2.92	1.91	2.95	2.45	277.07	218.27
Min	25.80	31.40	146.00	166.00	0.00	5.00	16.00	20.00	1675.00	1970.00
Max	47.40	46.10	213.00	211.00	14.00	14.00	27.00	29.00	3075.00	3080.00
cV%	12.81	9.83	8.31	6.41	45.85	23.46	13.53	10.33	12.44	9.54
Skewnes	0.22	0.65	-0.11	0.80	0.03	0.67	-0.18	0.17	0.54	1.38
Kurtosis	0.53	-0.29	-0.32	0.29	0.44	0.93	-0.53	-0.50	1.22	3.24
t		-4.30		-1.01		-4.22		-4.19		-2.47
<i>P</i> (<i>T</i> ≤ <i>t</i>)		0.00		0.32		0.00		0.00		0.02
η^2		0.33		0.03		0.32		0.32		0.14

Табела 2. Резултати дескриптивне статистике, t -тестова и величине ефекта за сјаување

	F _{max} LEDJA (DaN)		DALJ_M (cm)		TRUP_M (s)		KUPER_M (m)	
	I	II	I	II	I	II	I	II
Mean	158.80	190.50	233.90	237.40	27.40	29.20	2747.80	2847.70
SD	21.44	21.00	18.75	15.56	3.29	2.63	237.03	185.77
Min	121.50	155.60	190.00	220.00	18.00	23.00	2235.00	2610.00
Max	216.20	250.10	280.00	283.00	34.00	34.00	3440.00	3250.00
cV%	13.50	11.02	8.02	6.56	12.00	9.01	8.63	6.52
Skewnes	0.47	0.58	0.42	1.13	-0.43	-0.15	0.49	0.62
Kurtosis	0.01	-0.22	-0.02	0.80	-0.15	-0.41	0.30	-0.77
t		-14.28		-2.22		-5.15		-2.51
$P(T \leq t)$		0.00		0.03		0.00		0.02
η^2		0.72		0.06		0.25		0.07

Добијене вредности у свим врстама анализа указују на велику поузданост добијених резултата предметног истраживања. Дескриптивна анализа је показала да су вредности стандардне девијације мале код свих праћених варијабли, тј. мање за 15% од просечне вредности, да је грешка оцене просечне вредности у популацији веома ниска и мања је од 5% од просечне вредности у узорку, као и коефицијент варијације који је релативно низак. Резултатима истраживања утврђено је да су студенткиње оствариле статистички значајно боље резултате у тестовима F_{max} ŠAKA, SKLEK, TRUP_Ž и KUPER_Ž, док код теста DALJ_Ž није утврђена статистичка значајност (табела 1).

У тесту F_{max} ŠAKA, утврђено је да апсолутна разлика износи 2.5 DaN, док је релативна вредност финалног у односу на иницијално тестирање виша за 7.2%. Вредност $\eta^2 = 0.33$ показује да је утицај наставе СФО 1 на максималну изометријску силу мишића прегибача прстију доминантне шаке код студенткиња велики (табела 1). Резултати максималне изометријске силе мишића прегибача прстију доминантне шаке у складу су са истраживањем Допсаја и сарадника (2007), код којих су испитанице на тесту F_{max} ŠAKA оствариле просечан резултат од 37.68 ± 5.09 DaN. Такође, Јанковић је (2009) код студенткиња КПА утврдио повећања F_{max} ŠAKA за 2.79 DaN у функцији године студија, што је незнатно више у односу на резултате овог истраживања.

У тесту SKLEK, утврђено је повећање апсолутне вредности за 1.8, док промена релативне вредности на финалном у односу на иницијално мерење износи 27.4%. Вредност $\eta^2 = 0.32$ показује да је утицај наставе СФО 1 на репетитивну снагу мишића опружача руку код студенткиња велики (табела 1). Резултати су показали и да су студенткиње КПУ на финалном тестирању, у релативном износу оствариле за 32.2% бољи резултат у односу на испитанице сличне популације у истраживању Допсаја и сарадника (2010), код којих је просечан резултат износио 6.20 ± 3.40 склекова за 10 s.

Резултати су показали да су у тесту TRUP_Ž, студенткиње у просеку побољшале резултат за 2 у апсолутним вредностима, односно, за 9.0% у релативним вредностима. Вредност $\eta^2 = 0.32$ за репетитивну снагу мишића прегибача трупа показује да је утицај наставе СФО 1 код студенткиња велики (табела 1). У поређењу са резултатима у истраживању Димитријевића (2016) у којем је просечна вредност за тест TRUP износила 20.89 ± 2.45 , студенткиње у овом истраживању су на финалном тестирању постигле за 14.4% бољи резултат исказан у релативним вредностима.

Код теста KUPER_Ž, студенткиње су оствариле статистички значајно бољи просечан резултат и то за 61.4 m у апсолутним, односно, за 2.8% у релативним вредностима. Вредност $\eta^2 = 0.14$ показује да је утицај наставе СФО 1 на општу аеробну издржљивост код студенткиња велики (табела 1). Студенткиње у овом истраживању оствариле су на финалном тестирању бољи резултат за 232.36 m у апсолутним или 11.3% у релативним вредностима у односу на испитанице (студенткиње КПА) у истраживању Димитријевића (2016).

Једини тест на узорку студенткиња код којег није утврђена статистичка значајност био је скок удаљ из места са замахом рукама. Ипак, резултати теста DALJ_Ž су показали да је и код експлозивне снаге мишића опружача ногу апсолутна вредност већа за 2.3 cm, док је релативна вредност повећана за 1.3%. Вредност $\eta^2 = 0.03$ показује да је утицај наставе СФО 1 на ову моторичку способност код студенткиња мали (табела 1). Разлог оваквог резултата може бити чињеница да покрет у извођењу овог теста спада у сложене моторичке структуре. Прецизније, постизање максималних резултата захтева правовремену синхронизацију целокупне телесне мускулатуре те се може претпоставити да студенткиње једноставно нису у довољној мери савладале правилну технику скока.

У популацији студената, резултати су показали да су испитаници остварили статистички боље резултате на финалном у односу на иницијално тестирање на свим тестовима. Код теста $F_{\max}$ LEĐA, утврђено је да апсолутна разлика износи 31.70 DaN, док релативна промена износи 19.9%. Вредност $\eta^2 = 0.72$ показује да је утицај наставе СФО 1 на максималну изометријску силу мишића леђно-слабинске мускулатуре код студената велики (табела 2). Остварени резултат на финалном тестирању за ову моторичку способност је 25.3 DaN, или 15.3% већи у односу на просечне резултате које су остварили испитаници у истраживању Допсаја и сарадника (2010).

Резултати теста DALJ_M су показали да су студенти на финалном тестирању остварили за 2.3 cm апсолутну већу просечну вредност, док је релативна вредност повећана за 1.5%. Међутим, и поред утврђене статистичке значајности, вредност $\eta^2 = 0.06$ показује да је утицај наставе СФО 1 на експлозивну снагу мишића опружача ногу код студената умерен (табела 2). Добијене просечне вредности скока удаљ у складу су са резултатима Јанковића (2015) у чијем су истраживању студенти КПА, у циљу конструисања и

валидације теста као мерног инструмента за процену специфичне спретности полицајаца, остварили просечан резултат од 235.78 ± 10.88 cm.

Код теста TRUP_M, промена на финалном у односу на иницијално тестирање износи 1.8 за апсолутне вредности, док промена релативне вредности износи 6.5%. Вредност $\eta^2 = 0.25$ за репетитивну снагу мишића прегибача труппа показује да је утицај наставе СФО 1 код студената велики (табела 2). Слични резултати утврђени су и у истраживању Јанковића (2015), у којем је репетитивна снага мишића прегибача труппа исказана бројем подизања труппа са ротацијом у леву и десну страну износила 28.55 ± 2.55 .

У тесту KUPER_M, студенти су статистички значајно побољшали просечни резултат и то за 99.9 m у апсолутној вредности, док промена релативне вредности износи 3.6%. Вредност $\eta^2 = 0.07$, показао је да је утицај наставе СФО 1 на општу аеробну издржљивост студената био умерен (табела 2). Просечни резултат постигнут на иницијалном мерењу готово је идентичан резултату који су утврдили Допсај и сарадници (2010) где је просечна вредност остварена на Куперовом тесту износила 2750.30 ± 209.42 m, док је резултат на финалном тесту овог истраживања за 97.4 m или за 3.5% у релативном износу већи.

На основу анализе добијених резултата, може се претпоставити да су промене у нивоу БМС код посматране популације настале под утицајем наставе СФО 1. Међутим, мора се узети у обзир и чињеница да студенти КПУ, паралелно са наставним садржајем, учествују и у раду спортско-рекреативних секција, као и другим самосталним физичким активностима. Због тога је у наредном периоду неопходно спровести додатна истраживања која ће узети у обзир целокупне физичке активности студената, а са циљем унапређења едукативног и тренажног процеса.

ЗАКЉУЧАК

У складу са постављеним циљем истраживања, утврђене су разлике у нивоима БМС код студената КПУ, као и величина утицаја наставе СФО 1 на посматране промене. Резултати су показали да је код свих посматраних моторичких способности дошло до статистички значајног побољшања, осим код DALJ_Ž. Такође, према класификацији Пеланта (Pallant, 2009), утврђено је да је ефекат наставе на ниво посматраних моторичких способности у шест случајева био велики, у два умерен и само у једном случају мали. Међутим, како би се у наредном периоду избегло смањење у нивоима моторичких способности, а посебно у периоду између полагања пријемног испита и почетка наставе из предмета СФО 1, неопходно је спровођење обавезних ваннаставних садржаја у виду јутарње гимнастике, кондиционирања, пливања. Такође, како би ефекат наставе на моторичке способности био унапређен, потребно је предложити повећање укупног фонда практичне наставе, увођење предмета СФО у свих осам студијских семестара, реализо-

ваће додатних и обавезних садржаја у виду наставе пливања, наставе скијања, теренске наставе и у летњим и у зимским условима, као и кондиционих тренинга (Milojković, Dopsaj & Bachanas, 2003; Допсај, Јоцић, Благојевић и Вучковић, 2004; Vučković & Dopsaj, 2007; Vučković, Dopsaj, Radovanović & Jovanović, 2008; Вучковић, Допсај, 2009; Вучковић, Допсај, 2011). Коначно, може се закључити да би овако осмишљена и системски спроведена физичка активност током целог процеса студирања, значајно допринела унапређењу едукативног и тренажног процеса код студената КПУ и представљала значајну основу у њиховом оспособљавању за рад у МУП-у РС.

ЛИТЕРАТУРА

- Амановић, Ђ. (2003). Теоријски основ употребе силе и ватреног оружја. *Безбедноснй*, 3, 416-430.
- Амановић, Ђ., Милошевић, М., и Мудрић, М. (2004). *Методге и средснйва за ђраћење и развој различнйих видова мишићне силе у снйецијалном физичком образовању*. Београд: ВШУП.
- Амановић, Ђ., Баић, В., Никач, Џ., & Ljubisavljević, М. (2015a). The paradigm of Special Physical Education in police education and training. *Sport Science*, 8(2), 7-15.
- Amanovic, D., Masic, Z., Kostovski, Z., & Ljubisavljevic, М. (2015b). Special Physical Education in police: model of education and training. *Acta Kinesiologicala* 9(2), 51-57.
- Благојевић, М. (2003). *Унйицај настйаве снйецијалној физичкој образовања на ђромене морфолошких и мојоричких каракйериснйика снйуденајна Полицијске академије*. Београд: Енергограф.
- Благојевић, М., Допсај, М., и Вучковић, Г. (2006). *Снйецијално физичко образовање I*. Београд: Полицијска академија.
- Благојевић, М., Вучковић, Г., и Допсај, М. (2009). Специјално физичко образовање I. Београд: Криминалистичко-полицијска академија.
- Благојевић, М., Вучковић, Г., и Допсај, М. (2012). *Снйецијално физичко образовање I - основни ниво* (репринт издања из 2009. год). Београд: Криминалистичко-полицијска академија.
- Dimitrijević, R., Koropanovski, N., Dopsaj, M., Vučković, G., & Janković, R. (2014). The influence of different physical education programs on police students physical abilities. *Policing: an international Journal of Police Strategies and Management*, 37(4), 794-808.
- Димитријевић, Р. (2016). *Моделне каракйериснйике мојоричких снйособноснйи, морфолошких каракйериснйика и живојних навика снйуденнйкиња Криминалистичко-полицијске академије*. Докторска дисертација. Универзитет у Београду: Факултет спорта и физичког васпитања.

- Dopsaj, M., Milošević, M., & Blagojević, M. (2000). An analysis of the reliability and factorial validity of selected muscle force mechanical characteristics during isometric multi-joint test. In Hong, Y., & David, P. J. (Eds). *Proceedings of XVIII International Symposium of Biomechanics in Sport, Department of Sports Science & Physical Education*. (pp. 146-149). Hong Kong: The Chinese University of Hong Kong.
- Допсај, М., Милошевић, М., Благојевић, М., и Вучковић, Г. (2002). Евалуација ваљаности тестова за процену контрактилног потенцијала мишића руку код полицајаца, *Безбедносћ*, 44(3), 434-444.
- Допсај, М., Јоцић, Д., Благојевић, М., и Вучковић, Г. (2004). Валидација различитих експертских метода за процену основног знања скијања код студената Полицијске академије, *Безбедносћ*, 46(2), 289-300.
- Dopsaj, M., i Vučković, G. (2006). Pokazatelji maksimalne sile pregibača leve i desne šake u funkciji selekcionog kriterijuma za potrebe policije. *Sport Mont*, 4(10-11), 148-154.
- Допсај, М., Вучковић, Г., и Благојевић, М. (2007). Нормативно-селекциони критеријум за процену базично-моторичког статуса кандидата за пријем на студије Криминалистичко-полицијске академије у Београду. *Безбедносћ*, 49(4), 166-183.
- Допсај, М., Благојевић, М., Маринковић, Б., Миљуш, Д., Вучковић, Г., Коропановски, Н., Ивановић, Ј., Атанасов, Д., и Јанковић, Р. (2010). *Моделне карактеристике основних антропометријских показатеља и базично-моторичких способности (БМС) здравих и тренираних младих особа оба пола - иоупациони показатељи Р. Србије*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија.
- Hair, J., Anderson, R., Tatham, R., & Black, W. (1998). *Multivariate Data Analysis*. USA: Prentice - Hall, Inc.
- Јанковић, Р. (2009). *Промене основних морфолошких карактеристика и моторичких способности студената Криминалистичко-полицијске академије под утицајем нове наставне плана и програма предмета - Специјално физичко образовање*. Магистарска теза. Универзитет у Београду: Факултет спорта и физичког васпитања.
- Јанковић, Р., Димитријевић, Р., Коропановски, Н., Вучковић, Г., и Допсај, М. (2010а). Промене максималне изометријске силе опружача леђа и ногу код студената Криминалистичко-полицијске академије у току прве три године студија. У Станковић, Р. (Ур.), *ХИВ Међународни научни скуп ФИС комуникације 2010. у сору, физичком васпитању и рекреацији* (стр. 129-142). Ниш: Факултет спорта и физичког васпитања.
- Janković, R., Dimitrijević, R., & Korpanovski, N. (2010b). Changes of students aerobic ability on Academy of criminalistic and police studies during first three years of education. In Stojilković, S. (Ed.) *International Scientific Conference, Physical Activity for Everyone* (pp. 163-168). Belgrade: Faculty of Sport and Physical Education.

- Janković, R., Dimitrijević, R., Vučković, G. & Koropanovski, N. (2013). Academy of criminalistic and police studies candidates' basic-motor skills in function of successful enter exam for basic academic studies. In D. Mitić (Ed.), *International Scientific Conference: Effects of Physical Activity Application to Anthropological Status With Children, Youth and Adults*. (pp. 316-322). Belgrade: Faculty of Sport and Physical Education.
- Јанковић, Р. (2015). *Валидација полигона као метода за процену специфичне сигурносности код полицајаца*. Докторска дисертација. Универзитет у Београду: Факултет спорта и физичког васпитања.
- Janković, R., & Koropanovski, N. (2017). Trend of changes of the students results in the Academy of criminalistic and police studies entrance exam. *NBP - Journal of Criminalistics and Law* 23(1), 93-110.
- Kolarević, D., Dimitrijević, R., Vučković, G., Koropanovski, N., & Dopsaj, M. (2014). Relations between psychological characteristics and physical abilities in a sample of female police candidates. *The Open Sports Sciences Journal*, 7, 22-28.
- Милошевић, М., Мудрић, Р., Јовановић, С., Амановић, Ђ., и Допсај, М. (2005). *Конструктивна система за управљање тренујним и кумулативним едукационим и тренажним ефектима (Управљање у СФО-у)*. Београд: Виша школа унутрашњих послова.
- Milošević, M., & Milošević, M. (2014). *Special Physical Education, textbook on management the development of the physical integrity and capacity in police officers*. Germany: LAMBERT Academic Publishing.
- Milojković, B., Dopsaj, M., & Bachanac, Lj. (2003). Correlation between the successfulness of carrying out specific police topography tasks and mobility abilities of police academy students, *Science-Security-Police: Journal of Police Academy-Belgrade*, 9(2), 39-55.
- Mitrović, B., Janković, R., Dopsaj, M., Vučković, G., Milojević, S., Pantelić, S., & Nurkić, M. (2016). How eight-months period without specialized physical education classes affect on morphological characteristics and motor abilities of the students of the Academy of Criminalistic and Police Studies. *Facta Universitatis, Series: Physical Education and Sport*, 14 (2).
- Мудрић, Р., и Јовановић, С. (2000). Модел моторичких карактеристика студената ВШУП. У Зборнику радова наставника Више школе унутрашњих послова – 2 (81-94). Београд: ВШУП.
- Pallant, J. (2009). *SPSS priručnik za preživljavanje*. Beograd: Mikro knjiga.
- Paspalj, D. (2013). Different effects of some motor-skill tests on male and female students of the College of Internal Affairs on the implementation efficiency of the defense against attacks from above with a bat. *Proceedings 2013*, 5, 29-41.
- Sorensen, L., Smolander, J., Louhevaara, V., Korhonene, O., & Oja, P. (2000). Physical activity, fitness and body composition of Finnish police officers: a 15-year follow-up study. *Occupational Medicine*, 50(1), 3-10.

Vučković, G., Dopsaj, M., & Blagojević, M. (2001). The relationship between 10 m. distance pistol shooting efficiency and indicators of muscle force regulation mechanisms at different groups. *Exercise & Society Journal of Sport Science*, 28, 301-302.

Vučković, G., & Dopsaj, M. (2007). Predicting efficiency of situational pistol shooting on the basis of motor abilities of the students of Academy of criminalistic and police studies. *Serbian Journal of Sports Sciences*, 1(1-4), 29-42.

Vučković, G., Dopsaj, M., Radovanović, R., & Jovanović, A. (2008). Characteristics of shooting efficiency during a basic shooting training program involving police officers of both sexes. *Facta Universitatis: Series Physical Education and Sport*, 6(1), 147-157.

Вучковић, Г., и Допсај, М. (2009). Ставови студенткиња Криминалистичко-полицијске академије о настави специјалног физичког образовања. *Безбедносћ*, 51(3), 105-116.

Вучковић, Г., и Допсај, М. (2011). Ставови студената Криминалистичко-полицијске академије о настави специјалног физичког образовања. *Физичка култура*, 65(2), 33-41.

Рад примљен: 16. 01. 2020.

Рад прихваћен: 28. 12. 2020.

КЉУЧНИ ИНСТИТУЦИОНАЛНИ АКТЕРИ ЕВРОПСКЕ БЕЗБЈЕДНОСТИ – СТАЊЕ И ИЗАЗОВИ

Прегледни научни рад

DOI: 10.5937/zurbezkrim2002037T	COBISS.RS-ID 132243457	УДК 339.923:061.1(4):327.56(4)
---------------------------------	------------------------	--------------------------------

Борис Тучић¹

Факултет безбједносних наука Универзитет у Бањој Луци

Апстракт: Тема рада је адаптираност и способност три институционална актера европске безбједности – ЕУ, НАТО и ОБСЕ, да адекватно одговоре на безбједносне изазове са којима се Европа суочава, а посебно на оне који егзистирају на недржавној равни. У оквиру науке о међународним односима, разматрају се положај, статус, природа и функције те односи унутар и између кључних институционалних актера европске безбједности. Идентификоване су слабости у њиховом дјеловању које су структуралног карактера, али и посљедица међународног окружења. У ЕУ могуће је идентификовати широк спектар безбједносних политика, различите развијености и ефикасности. Као „цивилна сила”, ЕУ безбједносним изазовима и приступа цивилним, политичким и економским инструментима, фокусирајући се на стабилност њеног непосредног окружења. Међутим, да би играла улогу глобалног безбједносног актера, ЕУ мора изградити аутономан безбједносни идентитет што је, за сада, нерјешив проблем. НАТО и даље представља персонификацију тврде, војне моћи у суочавању са безбједносним изазовима, што није довољна гаранција сопствене безбједности, а често подразумијева и угрожавање безбједности других држава. ОБСЕ, као и НАТО, представља реликт прошлог времена и његов основни квалитет је дипломатска инклузивност. Ријеч је о организацији „измјештене” политичке моћи, без неопходног ауторитета. Слабости којима се карактеришу три институционална актера, као и сложеност међународних односа, захтијевају далеко виши степен политичке, функционалне и оперативне адаптабилности како би се постојећи безбједносни изазови разумјели и рјешавали.

Кључне ријечи: безбједност, одбрана, Европска унија, НАТО, ОБСЕ (OSCE).

¹ Аутор за кореспонденцију: др Борис Тучић, доцент на Факултету безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци. Имејл: boris.tucic@fbn.unibl.org.

УВОД

Рушење Берлинског зида и номинално окончање хладног рата означили су почетак процеса динамичних промјена у систему међународних односа, укључујући и снажну модификацију до тада владајуће државно-центристичке безбједносне парадигме. Под утицајем различитих фактора, а посебно на либерално-демократским поставкама заснованог процеса глобализације, безбједносни контекст у протеклих тридесетак година додатно је усложњен како у објективном, тако и субјективном смислу те би се могло рећи да су данашњи изазови по националну, регионалну и међународну безбједност подједнако озбиљни као они са којима се свијет суочавао у јеку међусобних блоковских трзавица. Тектонске (гео)политичке, институционалне и структуралне промјене до којих је дошло посљедњих неколико деценија посебно су видљиве на европском континенту који је, на генералној равни, обједињен под јединственим вриједносним кишобраном чију институционалну и политичку манифестацију примарно представља ЕУ, која је и сама, од Мастрихта² до данас, прошла трновит еволутивни пут. Измјене безбједносне парадигме и увођење у игру категорије глобалне безбједности те пролиферација безбједносних изазова који увелико превазилазе капацитете државног безбједносног инструментарија, неумитно намећу потребу сагледавања институционалне димензије европске безбједносне архитектуре и њену адекватност у односу на постојеће безбједносне околности које, уз и даље присутне „класичне“ безбједносне изазове који се манифестују кроз односе између великих сила и категорију тврде моћи у оквиру њих, подразумевају и друге, не мање значајне изазове и ризике који се односе на тероризам, мигрантски талас са Блиског и Средњег истока, глобалну епидемиолошку ситуацију, енергетску (не)стабилност, климатске промјене, изразите економске и развојне дискрепанце на глобалној равни, сајбер простор или, пак, поштивање људских права.

Уколико се изузму различите транзиционе и посттранзиционе регионалне и субрегионалне иницијативе и структуре³ којима је, такође, циљ да јачају безбједност, односно, превенција, редукција и елиминација различитих безбједносних ризика, европска безбједност у институционалном смислу почива на три елемента – ЕУ, као цивилној сили, НАТО, као и даље, персонификацији тврде моћи, без обзира на покушаје његовог реформисања и адаптирања измијењеним регионалним, али и глобалним међународним околностима и његовог трансформисања у организам који би функционално, али и вриједносно био далеко више од војног савеза те ОБСЕ, као прежи-

2 Кључни моменти у развоју процеса европских интеграција, који се формално најчешће манифестују кроз измјене и допуне оснивачких аката европске организације, колоквијално се означавају по граду у којем је до измјена и допуна оснивачких аката и дошло. Конкретно, Уговор из Мастрихта којим је, између осталог, успостављена Европска унија, потписан је 7. фебруара 1992, а ступио је на снагу 1. новембра 1993. године.

3 На примјер, Регионални савјет за сарадњу (RCC), Процес сарадње у ЈИЕ, Црноморска иницијатива, Централноевропска иницијатива, Центар за провођење закона у ЈИЕ, MARRI, итд.

вјелом изданку детант политике из неког претходног периода, додуше, без реалног, признатог и довољно препознатог политичког и безбједносног ауторитета. Три наведена институционална актера имају различиту позицију, природу, циљеве и задатке у оквиру европске безбједносне архитектуре те ћемо се у наставку, кроз три засебна поглавља, укратко упознати са њиховим најважнијим карактеристикама. Посебно питање које је у фокусу разматрања односи се на способност кључних институционалних актера да на адекватан и ефикасан начин одговоре на савремене безбједносне изазове, поготово оне који се манифестују на недржавној равни. На крају текста, изнијета су закључна разматрања аутора по свим релевантним питањима која су анализом обухваћена.

ЕВРОПСКА УНИЈА

Stricto sensu, безбједносна функција ЕУ рефлектује се кроз двије области политика које се реализују на европској равни - Заједничкој спољној политици и политици безбједности (*Common Foreign and Security Policy – CFSP*), у оквиру које једну од битних компоненти чини Заједничка безбједносна и одбрамбена политика (*Common Security and Defense Policy – CSDP*) те политика које се реализују у оквиру некадашње интеграције и сарадње у области унутрашњих послова и правосуђа са прекограничном или транснационалном компонентом, односно, данашњим политикама у оквиру „Простора слободе, безбједности и правде”. Уз наведене двије области политика, индиректне безбједносне импликације несумњиво имају и други модалитети интеграције и сарадње, односно, заједничке политике на европској равни, посебно у сврху превенције те елиминације потенцијалних узрока или коријена појединих безбједносних ризика.

Политика интеграције и сарадње у области унутрашњих послова и правосуђа

Од Амстердама⁴ када је амбициозно пројектован, односно, Лисабона⁵ када је додатно уговорно апострофиран, „Простор слободе, безбједности и правде” манифестовао се као најдинамичније подручје креирања и реализације заједничких политика којима је, најједноставније, циљ остварење и заштита фундаменталних вриједности на којима Унија почива, укључујући остварење и очување највишег могућег степена безбједности по организацију, њене државе чланице и њихове грађане у све три компоненте које „Простор слободе, безбједности и правде” подразумеива. Иако је у овој области заједничких политика протеклих деценија учињено много, и само кратак осврт на сваку од поменуте три компоненте указује на низ слабости

4 Уговор из Амстердама којим се допуњава Уговор о Европској унији, уговори о оснивању европских заједница и с њима повезани акти, потписан је 2. октобра 1997, а ступио на снагу 1. маја 1999. године.

5 Уговор из Лисабона којим се допуњава Уговор о Европској унији и Уговор о оснивању Европске заједнице, потписан је 13. децембра 2007, а ступио на снагу 1. децембра 2009. године.

које озбиљно угрожавају потпуну реализацију уговорно пројектованог циља. Притом, неке од слабости које се могу идентификовати су структуралног или институционалног карактера, док су друге више везане за аксиолошку димензију као кључни предуслов остварења прокламованих заједничких политика и њихових циљева. У домену „слободе”, односно, слободе кретања људи и политика које су у њеној непосредној функцији, попут политика виза, азила, миграција, контроле спољних граница или политика везаних за статус и положај апатрида и држављана трећих држава, чини се да су све структуралне, институционалне те, посебно, вриједносне слабости дошле до изражаја у контексту суочавања са мигрантском кризом. Под утицајем, како се то најчешће означавало, „глобалне борбе против тероризма” након дешавања од 11. септембра 2001. године те конфликата различитог интензитета и, посљедично, низа изузетно негативних економско-социјалних импликација на простору Блиског и Средњег истока, дошло је до великог помијерања становништва и креирања, посебно у одређеним интервалима, снажног притиска на спољне границе Уније, са којим се организација и њене државе чланице нису успјеле суочити на адекватан начин. И не само то, од самог почетка између држава чланица постојала су размимоилажења на који начин се односити према мигрантском изазову: с једне стране стајало је неколико држава, на челу са СР Њемачком, које су заступале либерални концепт контролисаног отварања граница за мигранте и њихову дистрибуцију на основу унапријед утврђених квота за сваку чланицу појединачно, док су се оваквом концепту оштро супротстављале посебно чланице Вишеградске групе, које су сматрале да треба обезбиједити ефикаснију контролу спољних граница Уније и онемогућити улазак миграната. Као резултат одсуства солидарности између држава чланица по овом питању, иако се ради о једном од незаобилазних функционалних и вриједносних принципа на којима Унија и њене политике почивају, дошло је до усвајања одлука о мигрантским квотама у Савјету прегласавањем, укључивања Суда правде ЕУ у рјешавање овог питања те испољавања крајње индивидуалистичког дјеловања држава чланица у намјери да заштите властите границе и безбједност. Врхунац исказане слабости Уније у суочавању са безбједносним изазовима мигрантске кризе огледао се у ослањању на, у многим европским престоницама, изразито непопуларног партнера – Турску, у заштити њених спољних граница, у замјену за одређене уступке Брисела, попут финансијске подршке, ревитализације приступних процеса или, пак, како је то накнадно интерпретирала званична Анкара, подршку њеној политици у Сирији. По питању компоненте „безбједност” која подразумева полицијску сарадњу у ужем смислу којој би циљ била превенција, односно, борба против криминалитета са прекограничном компонентом и његових појединачних манифестационих облика, иако су њом обухваћени готово сви познати институти међународне полицијско-безбједносне сарадње, могуће је идентификовати низ структуралних и институционалних слабости. Једна од најизраженијих односи се на позицију, статус и овлашћења ЕУРОПОЛ-а, као кључног европског координатора полицијских активности које спроводе надлежне аген-

ције држава чланица. Иако је, од његовог оснивања, измјенама и допунама оснивачких аката континуирано долазило до оснаживања позиције ЕУРО-ПОЛ-а, оригинална њемачка идеја с краја осамдесетих и почетка деведесетих година о успостављању аутентичне наднационалне полицијске агенције са оперативним овлашћењима никада није нити ће угледати свјетлост дана, из простог разлога што се она директно супротставља још увијек прилично заступљеном класичном поимању државног суверенитета. Стога, ЕУРОПОЛ и даље дјелује примарно на координационој и комуникационој равни, са благим модификацијама његове улоге по питању заједничких истражних тимова, иако ни овдје не располаже оперативним овлашћењима. Координисано полицијско дјеловање на европској равни усмјерено је ка широком спектру појавних облика међународног криминалитета, међутим, оно што за Унију и њене чланице у посљедњих петнаестак година представља посебан проблем јесу безбједносне опасности везане за тероризам. Неколико европских престоница – од Мадрида, преко Лондона и Париза, до Брисела, биле су предмет терористичких напада, уз различите терористичке нападе и инциденте и у другим, мањим европским градовима. Заједнички именилац за већину терористичких напада на европском тлу јесте политичко-вјерски фундаментализам и чини се да је коријен овог безбједносног проблема готово идентичан као и у случају безбједносних ризика везаних за мигрантску кризу, а на генералној равни може се идентификовати у спољнополитичким промашајима водећих европских земаља везаних за подршку и учествовање у реализацији америчке политике на подручју Блиског и Средњег истока. Посебна отежавајућа околност по безбједност Уније и њених чланица у овом контексту огледа се у чињеници да, за разлику од почетног периода, када је терористичка опасност по правилу била „увожена” из кризних подручја, припадници вјерско-политичког радикализма све чешће се могу идентификовати међу држављанима земаља чланица и то у оквиру друге или треће генерације потомака некадашњих имиграната са данас проблематичних подручја. Стога, како указују кључни стратешки документи ЕУ, попут „Европске агенде безбједности 2020 – 2025” и „Стратешких смјерница у области безбједности Европске уније 2019 – 2024” (Тучић 2020, 99) један од приоритета у њеном дјеловању јесте управо превенција радикализма „у властитом дворишту”, односно, идентификација и отклањање самих коријена радикализма међу млађом популацијом. Напослијетку, компонента „правде” подразумијева правосудну сарадњу у грађанскоправној и кривичноправној материји са елементима иностраности. Док је правосудна сарадња у грађанскоправној области еволутивно „старија” и својом природом и садржајем представља подршку успостављању и функционисању унутрашњег тржишта и остварењу „четири велике слободе” у оквиру њега, сарадња и интеграција у кривичноправној материји примарно је усмјерена ка јачању безбједности на простору Уније и у функцији је борбе против најтежих облика кривичних дјела. Иако је нешто новијег датума у односу на грађанскоправну област, примјеном различитих правних института и техника остварен је значајан напредак у контексту обезбјеђења заједничких, јединствених кривичноправ-

них стандарда, како када је ријеч о природи и бићу кривичног дјела, тако и када је ријеч о природи и карактеру предвиђених санкционих мјера. Из тог разлога, на теоријској равни неријетко се могу пронаћи оптимистичне, али и не баш у потпуности исправне тезе о „европском кривичном праву” или „кривичном праву Европске уније” (Klipp, 2016; Mitsilegas, 2016; Ambos, 2018). Међутим, чињеница је да, и поред оствареног напретка, и даље постоје бројни проблеми у остварењу кривичноправне сарадње у оквиру Уније који директно произилазе из сукоба између прерогатива националног и права европске организације те који се манифестују у готово свим димензијама пројектоване кривичноправне сарадње, од дефинисања кривичног дјела и кореспондирајућих санкционих мјера, до конкретне примјене неких од кључних европских института у овој области, попут Европског налога за хапшење, Европског истражног налога или Европског налога за заштиту жртве.

Заједничка спољна политика и политика безбједности

Најспорије развијајућа област, али и политика ЕУ која се највише оспаравала јесте њена Заједничка спољна и безбједносна политика која је, и поред релативних унапређења које је донио Уговор из Лисабона, и даље чврсто позиционирана на механизмима међувладине сарадње који представљају директну кочницу било каквој амбицији да се Унија учини кредибилнијим актером на глобалној сцени. Наравно, инсистирање на међувладиним механизмима и једногласности у поступку одлучивања представљају директан одраз неспремности држава чланица да редукују властити суверенитет у спољнополитичкој области, посебно у условима њиховог озбиљног размимоилажења по бројним актуелним спољнополитичким питањима. Више пута исказане слабости ЕУ да се на одговарајући начин позабави горућим спољнополитичким питањима чак и у властитом дворишту дале су довољно аргумената заступницима тезе о европској организацији као „економском цину, политичком патуљку и војном мраву”, али и представљале својеврстан окидач различитим иницијативама у циљу превазилажења постојеће ситуације и креирања оквира у којем би, како се то неријетко истицало, Унија могла у потпуности испунити све своје спољнополитичке потенцијале. Једна од посљедњих односи се на француско-њемачки приједлог о успостављању Европског безбједносног савјета, као ужег тијела које би могло брже доносити кључне стратешке одлуке и омогућити лакше дефинисање заједничких интереса у спољнополитичкој и безбједносној области. Иако се потреба за институционалним и процедуралним унапређењем у спољнополитичком домену не може оспорити, и ова иницијатива, као и неке из ранијег периода, отвара више питања него што нуди одговора те је њена перспектива у том смислу више него упитна. Као легитимна компонента Заједничке спољне и безбједносне политике ЕУ егзистира Заједничка безбједносна и одбрамбена политика, са перспективом успостављања заједничке одбране, чиме би се, на

први поглед, могло помислити да је Унија направила корак у правцу изградње аутономног безбједносно-одбрамбеног идентитета, међутим, то, наравно, није случај. Наиме, и према члановима 42.2 и 42.7 Уговора из Лисабона, било какво дјеловање Уније у овом контексту мора узети у обзир и бити у складу са обавезама држава чланица у оквиру НАТО савеза те релевантним политикама ове организације. Другим ријечима, НАТО је и уговорно препознат као примарни одбрамбени кишобран Европе и као оквир реализације колективне безбједности европских земаља, а свако евентуално дјеловање Уније, односно, држава чланица под њеним окриљем, било да је ријеч о мисијама одржавања мира, превенције конфликта или јачања међународне безбједности, реализује се уз чврсто ослањање на Сјеверноатлантски савез. Покушај маркирања релативно аутономног одбрамбеног идентитета ЕУ манифестује се и кроз уговорна рјешења којима је регулисана обавеза чланица да јачају своје војне и одбрамбене капацитете, одредбама којима је предвиђено успостављање Европске одбрамбене агенције, додуше, као помоћног међувладиног тијела Савјета Европске уније за стратешко планирање и анализику или, пак, кроз уношење одредби у члан 42.7 лисабонског Уговора којима се предвиђају одређени елементи система колективне безбједности, односно, дефинише обавеза држава чланица да, поштујући одредбе члана 51 Повеље ОУН, стану у заштиту и пруже сву неопходну асистенцију чланици која је предмет оружане агресије. Но, прво питање које се може поставити односи се на релацију наведених уговорних рјешења у односу на изграђен систем колективне безбједности и обавезе држава чланица у оквиру НАТО савеза. Да ли то значи да су оваква лисабонска рјешења примарно намијењена чланицама Уније које истовремено нису и чланице Сјеверноатлантског савеза и колики је њихов реалан домет, узимајући у обзир да је наведена уговорна обавеза држава чланица стриктно ограничена њиховим националним одбрамбеним и безбједносним политикама? Ослањање Уније у спровођењу операција на НАТО, колико год да је разумљиво, крије у себи, како се показало, још једну опасност, а она се тиче отворених питања које поједине чланице Уније имају са Турском, гдје се посебно истиче тзв. кипарско питање, односно, статус непризнате Турске Републике Сјеверни Кипар, због чега је Турска у неколико наврата у Савјету НАТО опструисала доношење одлука којима би се омогућило Унији да реализује операције у одговарајућем аранжману са НАТО савезом, попут операције *Concordia* у данашњој Сјеверној Македонији или операције *Althea* у БиХ.

НАТО

Као што је речено, НАТО и даље представља основну персонификацију тврде, војне моћи у контексту одбране европског континента. Но, окончање хладног рата и дисолуција СССР, као до тада примарне мете политике одвраћања (енг. *Deterrent policy*) западних савезника, отворило је питање потребе његовог даљег опстанка, посебно на основама утемељеним Споразу-

мом из 1949. године. Другим ријечима, промјене у међународним односима с краја осамдесетих и почетка деведесетих година прошлог вијека, а поготово пролиферација неконвенционалних, односно, недржавних безбједносних изазова, уколико је постојало опредјељење да се НАТО као војно-политичка организација сачува, захтијевали су његову реформу и модернизацију, како би био способан да се адекватно адаптира новом, еволуирајућем безбједносном окружењу које се по својим бројним карактеристикама значајно разликује од онога у којем је НАТО успостављен и у којем је езгистирао пет деценија. И заиста, уколико се осврнемо на посљедњих двадесетак година, може се видјети да је НАТО као организација, уз одређене илегалне покушаје верификације његове безбједносне улоге примјеном огољеле војне силе и након окончања хладног рата, у непрекидном циклусу промјена и адаптације, увелико превазилазећи свој оригинални војно-политички, али и територијални идентитет. Посебно, тежиште се ставља управо на, условно речено, нове безбједносне изазове, укључујући тероризам, али и сајбер простор, како у стратешко-планском, тако и организационо-институционалном смислу.⁶ Но, општи утисак је да, колико год НАТО био функционалан у улози одвраћања када је ријеч о конвенционалним безбједносним изазовима, његова функционалност у контексту безбједносних изазова које носе и имплицирају недржавни актери, попут терористичких група и организација, није тако упечатљива. Разлози за то су вишеструки, а један од њих односи се на чињеницу да, и поред учињених напора, у оквиру НАТО савеза још увијек нису развијени капацитети посредством којих би био омогућен ефикасан неконвенционални, односно, невојни одговор на нове безбједносне изазове. Тако, и поред тога што би то представљало предуслов дјеловања у том правцу, у оквиру НАТО савеза не постоје успостављени, а поготово не развијени безбједносно-информативни капацитети који су неопходни у овом контексту. Другим ријечима, НАТО се и даље „најбоље сналази“ и једноставније дјелује у класичној војно-конвенционалној матрици која подразумева перцепцију једног, конвенционалног, државног непријатеља и позиционирање у односу на њега. Уосталом, дешавања у оквиру НАТО савеза и његових активности које су услједиле након припајања Крима Руској Федерацији 2014. године јасно говоре у прилог изнесеној тези. Такође, након терористичког напада на САД 11. септембра 2001. године дошло је до активирања члана 5 Вашингтонског споразума, као кључног елемента система колективне безбједности којег његује ова организација те диспропорционалне употребе војне силе на релативно широком подручју које увелико превазилази уговорно утврђени територијални Сјеверноатлантски идентитет НАТО савеза.

Поред тога, један од актуелних проблема са којима се суочава НАТО јесте одсуство политичког јединства између његових чланица по бројним питањима. Може се навести примјер Турске и њено војно-политичко „кокетирање“ са Руском Федерацијом, укључујући и набавку неких од кључних

⁶ На примјер, у оквиру НАТО успостављене су засебне организационе јединице за борбу против појединачних безбједносних изазова, међу којима је посебно значајна она за борбу против тероризма, са сједиштем у Анкари (*Centers for Excellence against Terrorism*).

оружаних система, зарад остварења пројектованих интереса Анкаре по сиријском питању или, пак, поновно интензивирање ионако затегнутих односа између Турске и Грчке, овај пут због права на подводна истраживања нафте и гаса у источном Медитерану. Томе треба придодати и, у најмању руку, специфичан однос актуелне америчке администрације према европским партнерима у оквиру НАТО савеза, која је од самог почетка инсистирала на „burden sharing” – у заједничке безбједности и одбране, односно, на досљедном поштивању обавезе издвајања најмање 2% БДП-а за војне намјене, од чега би најмање 20% требало бити усмјерено на развој војних капацитета. Иако су, према подацима из 2018. године (НАТО, 2019), на примјер, европске чланице НАТО савеза за одбрану издвајале око 264 милијарде долара, што представља један и по пут више него Кина или четири пута више него Руска Федерација, америчка администрација је у више наврата истицала како је однос европских савезника према НАТО савезу, односно, САД недопустив, како САД неће финансирати безбједносно-одбрамбене интересе Европе те потенцирала радикалне промјене у овом смислу, док су поједини западни медији, колико год то изгледало незамисливо, у неким моментима говорили чак и о могућности напуштања Савеза (The Economist (2019, 6. јули); Defense News (2019, 16. септембар); The New York Times (2020, 3. септембар).

Однос НАТО савеза и ЕУ, о којем је дјелимично већ било ријечи, није једнодимензионалан, иако су 21 чланица НАТО савеза истовремено и чланице Уније. У претходном периоду, званични Вашингтон није са превеликим одушевљењем гледао на иницијативе за јачањем безбједносно-одбрамбене аутономије ЕУ (The Hill (2019, 15. новембар), уз образложење да у том случају постоји опасност од непотребног преклапања и удуплавања функција НАТО савеза и европске организације те плашећи се, иако су ти страхови били прилично неосновани, да би у том случају дошло до дерогације и релативизације значаја НАТО савеза у ионако варљивим и измијењеним глобалним околностима. У том смислу, поменуто потенцирање улоге НАТО савеза у лисабонском Уговору о ЕУ може се протумачити као резултат потребе за амортизацијом оваквих страхова, али и за чвршћим формалним ослањањем Уније на неупоредиво развијеније капацитета Савеза. У ревитализацији перцепције Руске Федерације као примарне безбједносне опасности у конвенционалном смислу, НАТО је циклично дјеловао у правцу помијерања на исток, како пријемом земаља Средње и Источне Европе, односно, некадашњих чланица Варшавског пакта у своје чланство, тако и јачањем својих капацитета и присуства у подручјима које Руска Федерација стратешки посматра као своју интересну зону. Уопште, могло би се рећи да су источне земље ближе Руској Федерацији, а посебно земље са акумулираним негативним историјским искуствима везаним за совјетски или, пак, период царске Русије, попут балтичких земаља или Пољске, спремније пратити политику САД у оквиру НАТО савеза на овом плану у односу на западне европске земље које се таквим историјским искуствима, а неки би рекли и повременом ирационалношћу, не карактеришу. Такође, огроман значај је и дјеловање САД

и Руске Федерације када је ријеч о урушавању аранжмана који су представљали вишедеценијску основу европске безбједности⁷ те отварање простора за ревитализацију трке у наоружању која у одређеним моментима подсјећа на ону из најрадикалних фаза хладног рата. С друге стране, преовлађујућа перцепција САД о Кини и њеним европским партнерима јесте да она тренутно не представља војну опасност, али да се, што су констатовале и институције ЕУ, Кина све више манифестује као веома озбиљан такмац у политичком, економском и техничко-технолошком смислу, што захтијева дефинисање одговарајућег стратешког приступа при суочавању са овом врстом изазова, о чему свједоче сукоби између САД и европских партнера, с једне стране, те Кине, с друге, на пољу савремених информационих технологија и пратеће инфраструктуре (Altmeyer, 2020).

Озбиљан ударац по безбједност Европе свакако је представљао излазак Велике Британије из чланства ЕУ, и то по неколико основа. У контексту теме којом се бавимо, посебно је значајна улога Велике Британије као „евроатлантског безбједносног моста”, односно, као актера који је, иако је његова партиципација у, генерално говорећи, безбједносним политикама ЕУ, била прилично ограничена, представљао значајну повезницу између спољнополитичког и безбједносног атлантицизма САД, с једне стране, те интереса и политика које настоје реализовати партнери са континенталног дијела европског континента, с друге. Тренутно, финални модалитет будућих односа између европске организације и Велике Британије у различитим областима још увијек представља предмет преговарачког процеса, међутим, са сигурношћу се може рећи да је интензивна безбједносна сарадња не само у интересу обје стране, већ и нешто што нико не доводи у питање. Преостаје једино да се утврди структурални и институционални облик те сарадње, како на мултилатералном нивоу, тако и посредством конкретнијих билатералних споразума које би Британија закључивала са најзначајнијим европским државама.

ОРГАНИЗАЦИЈА ЗА БЕЗБЈЕДНОСТ И САРАДЊУ У ЕВРОПИ (ОБСЕ)

Од Завршног акта из Хелсинкија из 1975, преко Париске повеље за нову Европу из 1990. и Повеље за европску безбједност из 1999. године па све до данашњих дана, Организација за безбједност и сарадњу у Европи (ОБСЕ) имала је одређени значај у европским и глобалним политичким и безбједносним процесима, прије свега, као међународни форум који окупља чланице од „Ванкувера до Владивостока” те у оквиру којег се разматрају најразличитија питања директно и индиректно везана за регионалну и глобалну безбједност, попут борбе против тероризма, спречавања и борбе

7 На примјер, Споразум о ликвидацији ракета средњег и кратког домета (INF) из 1987, односно, 1988. године.

против илегалне трговине оружјем и трговине људима, спречавања и рјешавања конфликта, заштите људских права са нагласком на положај и права мањинских група, јачања демократских институција и изборног процеса. Другим ријечима, иако постоје одређени успостављени институционализовани облици сарадње између Руске Федерације и Европске уније, односно, Русије и НАТО савеза, ОБСЕ је једина, условно речено, европска организација која у своје чланство, на равноправној основи, окупља све најрелевантније индивидуалне, али и регионалне и субрегионалне безбједносне актере. На тај начин, ОБСЕ се, бар начелно, манифестује као кључни дипломатски форум за разматрање најразличитијих безбједносних тема и то на различитим политичко-репрезентативним нивоима, од шефова држава и влада, до техничких и радних група. Међутим, основна слабост која се може идентификовати у дјеловању ОБСЕ односи се управо на њену институционалну структуру, оперативне модалитете те природу инструмената које примјењује. Наиме, ОБСЕ, као облик делиберативне или типичне међународне организације, почива на међувладиним механизмима сарадње који, између осталог, подразумевају консенсуално одлучивање њених педесет и шест чланица.⁸ Бројност чланства те честа супротстављеност ставова и интереса држава чланица, представљају више него отежавајући фактор у њеном дјеловању. Уколико се томе додају и слабости везане за међународноправну природу инструмената које се у оквиру ње примјењују, почеста „скрајнутост” ове организације из неких кључних реалполитичких дешавања на европском континенту и изван њега, као и одсуство неопходног политичког и институционалног ауторитета, не представљају никакво изненађење. Гледајући из данашње перспективе, чини се да ОБСЕ, зачет у форми Конференције о безбједности и сарадњи у Европи у условима детант предаха у хладноратовским односима између двије супер силе, никада није успио превазићи функционални оквир дипломатског форума или, пак, фасилитатора „демократске транзиције” земаља Средње и Источне Европе и наметнути се као озбиљнији стратешки или оперативни актер на европској политичкој и безбједносној агенди.

Своју улогу широког дипломатског форума посредством којег се настоје амортизовати тензије између кључних политичких и безбједносних актера те заузети заједнички став по неким од најрелевантнијих питања, ОБСЕ спроводи и у релативно новијем периоду. Могуће је навести примјер тзв. крфског процеса, иницираног 2008. године са циљем отварања широке расправе о кључним питањима евроатлантске и евроазијске безбједности, у условима снажно испољеног незадовољства Руске Федерације европском безбједносном архитектуром или, пак, Самит у Астани из 2010. године, који је, у прилично тешким околностима, успио окупити највише представнике

⁸ Додуше, постоје и изузеци, на примјер, приликом примјене тзв. московског механизма, успостављеног 1991, а допуњеног 1993. године који подразумева могућност утврђивања истражних мисија у некој од држава чланица на иницијативу 1 + 8 других чланица, уколико постоји сумња да се у предметној држави чланици флагрантно крше неке од базичних вриједности које ОБСЕ промовише, са тежиштем на људским правима и слободама.

држава чланица и отворити низ значајних питања по европску безбједност, укључујући и позицију и улогу саме ОБСЕ у овом контексту (Перишић, 2015: 238–240). Но, истовремено, Самит у Астани, одржан прије десет година, био је посљедњи самит шефова држава и влада организован у оквиру ОБСЕ, што ипак говори о „измјештању” политичког ауторитета у неке друге форуме и модалитете (не)институционализоване дипломатске комуникације.

Широка лепеза питања којима је ОБСЕ посвећена, бројност теренских мисија у различитим транзиционим и постконфликтним подручјима, партиципативна инклузивност којом не располаже ниједна друга организација регионалног карактера, дају за право ОБСЕ да се позиционира као један од три кључна институционална актера европске безбједности, без обзира на бројне слабости које се могу идентификовати у њеном дјеловању, од којих су неке везане за њена унутрашња рјешења, а неке, опет, представљају манифестацију специфичних, али и динамичних превирања у систему међународних односа којима свједочимо.

ЗАКЉУЧАК

Бројни безбједносни ризици са којима се европски континент суочава у праскозорје треће декаде 21. вијека на генералној равни могу се подијелити у двије групе. С једне стране, и даље су присутни „наслијеђени” или, прецизније речено, класични безбједносни ризици који се тичу односа великих сила и њихових често супротстављених интереса и циљева, иако се и сама категорија „велике силе”, у условима динамичних промјена у систему међународних односа и односу снага између његових кључних актера те пролиферације субјеката који својим дјеловањем озбиљно утичу на међународни политички и безбједносни контекст, данас може тумачити другачије у односу на период од прије неколико деценија. С друге стране, европски континент суочава се и са низом безбједносних изазова који су инхерентнији савременом, глобализованом међународном контексту, а који се примарно испољавају на равни недржавних актера међународних односа. Неки од њих, попут тероризма, илегалних миграција или глобалног нарушавања животне средине, дефинитивно нису нови или непознати, али је валенција опасности по безбједност европских држава и њихових грађана које ти изазови подразумевају до изражаја дошла управо у условима које креира глобализовано друштво у којем живимо.

У таквим околностима, сваки од три кључна институционална актера европске безбједности - ЕУ, НАТО и ОБСЕ, има своје мјесто, улогу и функцију. При томе, ЕУ, на примјер, и поред периодичне манифестације незреле амбиције развијања њених капацитета и у неком другом правцу, дјелује као цивилна сила те су и инструменти њеног безбједносног дјеловања цивилног карактера, усмјерени у правцу широког превентивног дјеловања и бављења потенцијалним узроцима или коријенима безбједносних изазова са којима

се „уједињена Европа” суочава. О бројним слабостима или, пак, одсуству потенције ЕУ да се ефикасно суочи са безбједносним изазовима било је ријечи раније, међутим, оно што заслужује посебну пажњу јесте чињеница да управо безбједност Европе плаћа највећу цијену почесто слијепог праћења спољнополитичких интереса и циљева САД, без обзира да ли је ријеч о перцепцији Руске Федерације и Кине или о америчким интересима у другим дијеловима свијета, о чему свједоче два, поред епидемиолошке ситуације, највећа изазова са којима се Унија и њене чланице тренутно суочавају – мигрантска криза и тероризам, а који су снажно иницирани управо удруженим дјеловањем САД и европских партнера на подручју Блиског и Средњег истока. Тежња за позиционирањем Уније као глобалног актера међународних политичких и безбједносних процеса може бити реализована искључиво под условом изградње њене пуне политичке аутономије и редефинисања досадашње позиције у односу на нека од кључних питања савремених међународних односа. Колико год то контрадикторно изгледало, излазак Велике Британије из чланства Уније управо може омогућити одређени простор за дјеловање у том правцу. НАТО, с друге стране, успио је да преживи питање сврсисходности његове даље егзистенције након окончања хладног рата и сачува своју позицију војног безбједносног кишобрана евроатлантског простора. Но, кључни проблем огледа се у чињеници да, и поред мултидимензионалних реформских процеса кроз које је пролазио или и даље пролази, Савез нема изграђене капацитете којима би одговорио на савремене, недржавне безбједносне изазове. Дјеловање војним средствима и употреба тврде моћи у суочавању са софистициранијим безбједносним изазовима који су својствени савременом историјском тренутку често није ни довољна, нити потпуно ефектна те може произвести катастрофалне посљедице које се, по принципу бумеранга, врате онима који се за такву врсту дјеловања определиле. ОБСЕ, и поред несумњивог историјског значаја, данас егзистира, прије свега, као дипломатски форум ограниченог домета те засигурно, како је већ речено, не располаже ауторитетом и капацитетима који би јој омогућили да игра запаженију улогу у међународним политичким и безбједносним процесима. Највећа вриједност ове организације огледа се у њеној инклузивности, односно, потенцији да окупи све, изузев Кине, данас најрелевантније актере европске безбједности. Међутим, без адекватних оперативних инструмената, суочена са политичким нејединством својих чланица те почесто не успијевајући да обезбиједи равнотежу између неких од кључних принципа које настоји да заштити и пропагира, као што су принцип очувања територијалног интегритета, с једне, односно, право народа на самоопредјелјење, с друге стране, улога ОБСЕ се ту негдје, нажалост, и завршава.

ЛИТЕРАТУРА

Altmeyer, K. (2020). *Between Cooperation and Systemic Rivalry: the EU – China Relations*. Berlin: Heinrich Boll Stiftung.

- Ambos, K. (2018). *EU Criminal Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crowley, M. (2020, September 23). Allies and Former US Officials Fear Trump Could Seek NATO Exit in a Second Term. *New York Times*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2020/09/03/us/politics/trump-nato-withdraw.html>.
- Gould, J. (2019, December 16). Would Trump Drive NATO Exit? Congress Works on Roadblocks. *Defense News*. Retrieved from <https://www.defensenews.com/congress/2019/12/16/would-trump-drive-nato-exit-congress-works-on-roadblocks>.
- Klipp, A. (2016). *European Criminal Law*, 3rd Edition. Cambridge: Ius Communitatis, Intersentia.
- Larik, J.E. (2017, November 15). Europe Moves on Defense Integration. *The Hill*. Retrieved from <https://thehill.com/opinion/international/360513-europe-moves-on-defense-integration-someone-tell-uncle-sam>.
- Лопандић, Д. (2008). Реформски уговор Европске уније из Лисабона. Београд: Службени гласник.
- Mitsilegas, V. (2016). *EU Criminal Law After Lisbon: Rights, Trust and the Transformation in Europe*. Oxford: Hart Publishing.
- NATO Public Diplomacy Division. (2019). Defense Expenditures of NATO Countries 2011 – 2018. *NATO*. Retrieved from https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm.
- Перишић, С. (2015). Нова геополитика Русије. Београд: Одбрана.
- The Economist Editorial. (2019, July 6). Europe Alone – July 2024: What if America Leaves NATO? *The Economist*. Retrieved from <https://www.economist.com/the-world-if/2019/07/06/what-if-america-leaves-nato>.
- Тучић, Б. (2020). Основе политике интеграције и сарадње у области унутрашњих послова и правосуђа у Европској унији: правни и институционални оквир „Простора слободе, безбједности и правде“. Бања Лука: Факултет безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци.

Рад примљен: 25. 09. 2020.

Рад прихваћен: 28. 12. 2020.

СТРАТЕШКИ, ПРАВНИ И ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ПРИСТУП СРБИЈЕ У БОРБИ ПРОТИВ ТЕРОРИЗМА

Прегледни научни рад

DOI: 10.5937/zurbezkrim2002051P	COBISS.RS-ID 132244993	УДК343.971:343.341:327.88(497.11)
---------------------------------	------------------------	-----------------------------------

Предраг Поповић¹

Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци

Апстракт: Терористичке активности као негативне друштвене појаве су у великој мјери присутне у посљедње вријеме те, из тог разлога, свака држава настоји да развије најбољи приступ у погледу његовог спречавања и сузбијања. То је и разумљиво, посебно ако се има у виду постојање све веће заступљености насилног екстремизма и радикализације која води ка тероризму. У овом раду ће се приказати на који начин и којим капацитетима Србија располаже у погледу борбе против тероризма. Детаљном анализом и сагледавањем постојећих ресурса, а ту се, прије свега, мисли на стратешке документе, законску регулативу и субјекте који су укључени у борбу против тероризма, јасно се види да Србија у том контексту располаже значајним капацитетима.

Кључне ријечи: тероризам, екстремизам, радикализација, стратегија, закон.

УВОД

Тероризам је негативна друштвена појава која привлачи велику пажњу јавности својом тренутном актуелношћу, штетношћу и посљедицама које производи својим начином испољавања. Дакле, ријеч је о једној вишеслојној појави која се мора сагледати мултидисциплинарно (Трифунковић, 2007: 4). У вези с тим, државе имају обавезу да пруже заштиту од терористичких аката, а то захтијева стављање посебног нагласка на спречавање тероризма, што се одражава и у њиховим међународноправним и политичким обавезама (OSCE, 2014: 36).

У Републици Србији, запажена је популаризација радикалних група и покрета у подручјима гдје постоје вјерске мањине. Посебан акценат се ставља на ширење радикализма међу младим људима. Неке од радикалних група су повезане са истомишљеницима у другим земљама. Поред популаризације радикализма, неке од ових група могу бити укључене у различите врсте терористичког дјеловања: обуке, планирања активности, кријумчаре-

¹ Аутор за кореспонденцију: мр Предраг Поповић, виши асистент на Факултету безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци. Имејл: predrag.popovic@fbn.unibl.org.

ња оружја и формирање мрежа, што погодује развоју међународног тероризма (Seci centar Bucharest, 2011: 130).

Наиме, исламистички центри испољавају велику заинтересованост за регион Рашке и Полимља (Новопазарског санџака) вршећи разне активности у правцу остваривања познатих циљева на овом простору. Конкретно, за овај регион, циљ исламиста јесте утемељене радикалне исламске идеологије међу локалним муслиманским становништвом, а затим и територијално одвајање тзв. Санџака од Републике Србије и његово осамостаљење. Поред појединих исламских земаља попут Ирана и Саудијске Арабије који су највећи финансијери муслиманског екстремизма у овој области, важну улогу у тој намјери имају политички субјекти, као и носиоци вјерског екстремизма на том подручју. Најрадикалнији међу њима су исламистички покрети и организације које јавно и прикривено дјелују на територији Рашко-полимске области. Ту се, прије свих, мисли на утицај вехабијског покрета који јавно заговара сукобе и спроводи терористичке акције у водећим земљама хришћанске цивилизације. У вези с тим, они се користе за планско нарушавање безбједности градова Рашке области како би се жариште са Косова и Метохије пренијело на овај регион и тиме одвукла пажњу српских власти са косовског проблема (Трифунковић, Стојаковић и Врачар, 2011: 242-243).

Везано за то, Република Србија је донијела значајан број стратешких докумената и законских аката те располаже значајним институцијама у погледу сузбијања терористичких активности. Дакле, то је уједно и циљ овог рада јер се њиме настоје приказати наведени капацитети Републике Србије у погледу супротстављања тероризму. Прегледом литературе уочени су радови који третирају стратешку, правну и институционалну борбу против тероризма (Alexander, 2005; Picco, 2004; Picco, 2005; Kydd & Walter, 2006; Pietrasanta, 2015; El Difraoui & Uhlmann, 2015; Özbek, 2018; Антолиш, 2009; Павловић, 2016; Поповић, 2019). У раду је приказан стратешки приступ у борби против тероризма, законски оквир борбе против тероризма и институционални приступ борбе против тероризма у Републици Србији.

СТРАТЕШКИ ПРИСТУП У БОРБИ ПРОТИВ ТЕРОРИЗМА

Овдје је важно поменути *Националну стратегију за превенцију и борбу против тероризма за период од 2017. до 2021. године* која даје смјернице за унапређење постојећих и развој нових метода, мјера и инструмената превенције и борбе против тероризма, са циљем да успостави пропорцију између обима ангажовања ресурса и степена пријетње. Ова стратегија има сврху да заштити Републику Србију од терористичке пријетње по њене грађане, вриједности и интересе, уз истовремено подржавање међународних напора у борби против тероризма. Између осталог, наведена сврха биће остварена спровођењем циљаних и осмишљених мјера на доктринарном плану, кроз развијање и подизање безбједносне културе друштва и промовисање одређе-

них вриједности, као и на нормативном и институционалном плану, кроз унапређење капацитета за превенцију и борбу против тероризма, посебно капацитета за супротстављање насилном екстремизму и радикализацији која води у тероризам, као све изражајнијем феномену. Стратегијски циљеви на подручју превенције требало би да буду остварени мјерама за спречавање узрока и ублажавање фактора који поспјешују радикализацију која води у тероризам, мјерама за рану идентификацију радикализације, као и мјерама превенције од реализације терористичког акта који се планира или припрема. Мјере у области ране превенције биће комплементарно допуњене мјерама спречавања ширења радикализације и насилног екстремизма, напорима за дерадикализацију и реинтеграцију радикализованих особа. Сврха стратегије биће реализована у четири области које су дефинисане *Акционим планом Националне сигурности за спречавање и борбу против тероризма*. Стратегија дефинише стратегијске циљеве којима се штите основне вриједности и сврстава их у четири приоритетне области: превенција од тероризма, насилног екстремизма и радикализације која води у тероризам; заштита, уочавањем и отклањањем пријетњи од тероризма и слабости у систему заштите; кривично гоњење терориста, уз поштовање људских права, владавине права и демократије и одговор система на терористички напад. Дакле, помену-та стратегија се ослања на *Акциони план* који је донесен за њену детаљну разраду и ефикасно спровођење. У наведеном плану, прва област стратегије се разрађује на неколико циљева: изграђена безбједносна култура грађана; рана идентификација узрока и фактора који погодују ширењу радикализма и насилног екстремизма који воде ка тероризму; окружење које демотивише регрутовање младих за учешће у терористичким активностима; високотехнолошки системи комуникације и дигиталних мрежа отпорни на ширење радикализације и насилног екстремизма; вјештина стратешке комуникације. Друга област стратегије се, такође, разрађује на неколико циљева: потпуно разумијевање пријетњи од тероризма у Републици Србији кроз рану идентификацију циљних група и радикалних метода; унапређена координација и сарадња између државних органа надлежних за прикупљање обавјештајних података; подигнут ниво оперативних способности полицијских и обавјештајно-безбједносних капацитета; унапређен систем за борбу против финансирања тероризма; дерадикализација и реинтеграција радикализованих особа; подигнут ниво заштите критичне инфраструктуре; унапређена ефикасност механизма интегрисаног управљања границом; подигнут ниво безбједности у области транспорта, трговине, размјене роба и услуга. Даље, трећа област се детаљно разрађује на три циља и то: усклађени национални прописи са одговарајућим резолуцијама Савјета безбједности Уједињених нација, правним тековинама Европске уније и другим међународним стандардима; унапређен систем откривања, идентификације и кривичног гоњења и извршилаца кривичног дјела тероризма и кривичних дјела повезаних са тероризмом уз поштовање људских права; ефикасно суђење за кривична дјела тероризма. И најзад, четврта област се детаљно разрађује на два циља: унапређен систем управљања посљедицама терористичког напада и смање-

ње последица терористичког напада (Национална стратегија за превенцију и борбу против тероризма за период од 2017. до 2021. године, *Службени гласник брoј 94/2017*).

Такође, важно је поменути и *Националну стратегију за борбу против прања новца и финансирања тероризма* која је донесена 2008. године и која представља веома значајан документ Републике Србије у борби против тероризма. Ријеч је о првој стратегији Републике Србије у овој области. Национална стратегија из 2008. године имала је изузетно значајан циљ, а то је да ефикасно успостави комплексан и свеобухватан систем за борбу против прања новца и финансирања тероризма. Општи циљ и сврха ове стратегије је да у потпуности заштити финансијски систем и привреду државе од опасности које узрокују прање новца и финансирање тероризма и ширење оружја за масовно уништење, чиме се јача интегритет финансијског сектора и доприноси безбједности. Поменута стратегија овај општи циљ разрађује кроз четири стратешке теме и то: смањивање ризика од прања новца и финансирања тероризма кроз стратешко планирање, координацију и сарадњу свих учесника у систему; спречавање уношења имовине за коју се сумња да је стечена кривичним дјелом у финансијски систем и друге секторе, односно, откривање и пријављивање већ унијете имовине; уочавање и отклањање пријетњи од прања новца и финансирања тероризма, кажњавање извршилаца кривичних дјела и одузимање незаконито стечене имовине; квалификовани кадрови оспособљени за дјелотворно учешће у свим сегментима система за борбу против прања новца и финансирања тероризма и разумијевање у јавности улоге и планова надлежних органа. Наведени општи стратешки циљ се остварује путем *Акционог плана* (Национална стратегија за борбу против прања новца и финансирања тероризма, *Службени гласник брoј 89/08*).

ЗАКОНСКИ ОКВИР БОРБЕ ПРОТИВ ТЕРОРИЗМА

Правни основ за антитерористичку реакцију лежи у националном кривичном законодавству (*Кривични законик Републике Србије*) и у усвојеним међународним конвенцијама, билатералним и мултилатералним споразумима. *Кривичним закоником Републике Србије* предвиђена су следећа кривична дјела: Тероризам (члан 391); Јавно подстицање на извршење терористичких дјела (члан 391а); Врбовање и обучавање за вршење терористичких дјела (члан 391б); Употреба смртоносне направе (члан 391в); Уништење и оштећење нуклеарног објекта (члан 391г); Угрожавање лица под међународном заштитом (члан 392); Финансирање тероризма (члан 393) и Терористичко удруживање (члан 393а) (*Кривични законик Републике Србије, Службени гласник брoј 85/2005, 88/2005; 107/2005; 72/2009; 111/2009; 121/2012; 104/2013; 108/2014 и 94/2016; Закон о измјенама и допунама Кривичног законика Републике Србије, Службени гласник брoј 35/2019*). У оквиру инкриминације која се односи на врбовање и обучавање за вршење терори-

стичких дјела, измјенама и допунама Кривичног законика Републике Србије инкриминисан је одлазак у иностранство ради припреме, планирања или учествовања у вршењу терористичких дјела (Закон о изменама и допунама Кривичног законика Републике Србије, чл. 37, *Службени тласник број 35/2019*).

Поред поменутог закона, велики значај има и *Закон о сјрецавању прања новца и финансирања тероризма*. Овим законом се прописују радње и мјере које се предузимају ради спречавања и откривања прања новца и финансирања тероризма. Такође, њиме се уређује надлежност државних органа за спровођење одредаба овог закона (Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма, чл. 1, *Службени тласник број 113/17*).

Исто тако, значајан закон који у великој мјери преко својих института доприноси борби против тероризма јесте *Законик о кривичном поступку Републике Србије*. Овај законик омогућава државним органима, кроз примјену властитих овлашћења (која произилазе из поменутог закона), остваривање правилне примјене материјалног права, а самим тим и борбу против тероризма (Законик о кривичном поступку Републике Србије, *Службени тласник број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019*).

ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ПРИСТУП БОРБЕ ПРОТИВ ТЕРОРИЗМА

Када је ријеч о сузбијању тероризма, велики допринос дају следеће институције: Тужилаштво, Министарство правде, Безбедносно-информативна агенција, Министарство унутрашњих послова, Министарство одбране (Војнобезбедносна агенција и Војнообавештајна агенција), Министарство финансија и Министарство иностраних послова. Ниједна од њих нема водећу улогу (Seci centar Bucharest, 2011: 130).

Значајну улогу у борби против тероризма има Савет за националну безбедност. Надлежност и овлашћења Савета су следећа: стара се о националној безбједности тако што разматра питања из области безбједности; координира рад државних органа који чине сектор безбједности и разматра мјере за унапређење националне безбједности; усмјерава и усклађује рад служби безбједности тако што разматра обавјештајно-безбједносне процјене; одређује приоритете и начине заштите и усмјерава остваривање националних интереса који се спроводе обављањем обавјештајно-безбједносне дјелатности; усмјерава и усклађује рад служби безбједности; даје влади мишљење о приједлозима буџета служби безбједности, о приједлозима годишњих и средњорочних планова рада служби безбједности, као и о приједлогу за постављање и разрјешење руководиоца служби безбједности; стара се о усаглашеној примјени прописа и стандарда за заштиту података о личности, као и других прописа којима се штите људска права која могу да буду угрожена размјеном информација или другим оперативним радњама (Закон о

основама уређења служби безбедности Републике Србије, чл. 5, *Службени гласник Републике Србије, број 116/2007*). У састав Савета за националну безбедност улазе: предсједник Републике Србије, који је и предсједавајући; предсједник Владе Србије; министар одбране; министар унутрашњих послова; министар правде; начелник Генералштаба Војске Србије; директор Безбедносно-информативне агенције; руководилац Војне службе безбедности у Министарству одбране и секретар Савета чију функцију по положају обавља шеф кабинета предсједника Републике (Закон о основама уређења служби безбедности Републике Србије, чл. 6, *Службени гласник Републике Србије, број 116/2007*).

Савет није само консултативни орган, пошто његове одлуке имају обавезујући карактер. Такође, он има своја оперативна овлашћења - Координациони биро који оперативно координира рад служби безбједности и спроводи закључке Савета за националну безбедност. Координациони биро чине директори Војнообавештајне агенције, Војнобезбедносне агенције, Безбедносно-информативне агенције и секретар Савета за националну безбедност. Уколико се јави потреба, представници појединих државних органа могу бити позвани да учествују у Координационом бироу: представници Министарства иностраних послова, полиције и шефова полицијских управа, републички јавни тужилац, директор царине и други руководиоци државних органа, организација и институција. Поред тога, Влада Србије основала је Комисију за прилагођавање операција и даље унапређење сарадње у области правосуђа и унутрашњих послова о питањима општег интереса, посебно у борби против корупције, организованог криминала, тероризма, дроге, трговине људима, одузимања имовине, прања новца и сл. Комисија је усвојила *Акциони план* за спровођење својих активности у циљу координације операција и даљег унапређења сарадње између поменутих тијела. Наравно, сузбијање тероризма само је једно од питања о којима се Савет и Комисија баве. У Републици Србији нема такве институције која би се бавила искључиво борбом против тероризма (Seci centar Bucharest, 2011: 131-132).

У оквиру Министарства унутрашњих послова Републике Србије, у погледу борбе против тероризма, учествују сљедеће организационе јединице:

- Управа криминалистичке полиције, у оквиру које постоји Служба за борбу против тероризма и екстремизма, надлежна је за спречавање, откривање и расвјетљавање кривичних дјела повезаних са тероризмом и екстремизмом те откривање и хватање извршилаца ових кривичних дјела. Служба је основана у децембру 2013. године, проширењем Одељења за праћење и истраживање појава тероризма које је основано 2007. године. Служба за борбу против тероризма и екстремизма континуирано прати све безбједносно-интересантне појаве и догађаје на територији Републике Србије и прикупља оперативна сазнања у вези са лицима, групама, организацијама и покретима чије је дјеловање повезано или се може довести у везу са тероризмом и/или екстремизмом, а у циљу спречавања извођења кривичних дјела

повезаних са тероризмом и екстремизмом у Републици Србији или коришћења територије Републике Србије за припрему или извођење оваквих акција у другим државама, као и спречавања активности пропагирања тероризма и екстремизма, врбовања и регрутовања те обезбјеђивања или прикупљања средстава намијењених за финансирање ових активности. Служба се састоји од два одјељења и то: Одељење за борбу против тероризма и Одељење за борбу против екстремизма, као и четири теренска одсјека (у Београду, Новом Саду, Нишу и Новом Пазару) (Министарство унутрашњих послова Републике Србије, 2018).

- Специјална антитерористичка јединица је организациона јединица у саставу Дирекције полиције Министарства унутрашњих послова. Намијењена је за извршавање следећих високоризичних задатака, у складу са законским прописима и овлашћењима: планирање и извршавање најсложенијих безбједносних задатака у борби против тероризма; интервенције у случају талачких ситуација; интервенције у случају отмице ваздухоплова и других кризних ситуација у ваздухопловима; интервенције у случајевима барикадирања и пружања отпора ватреним оружјем; лишавања слободе чланова организованих криминалних група у сарадњи са другим организационим јединицама Министарства унутрашњих послова; обезбјеђење личности и објеката који су према процјени надлежних државних органа безбједносно угрожени (Министарство унутрашњих послова Републике Србије, 2018).
- Жандармерија је посебна јединица полиције у сједишту Дирекције полиције чији је задатак у погледу борбе против тероризма прикупљање и обрада оперативних сазнања; откривање кривичних дјела тероризма и обезбјеђивање материјалних доказа; лишавања слободе учинилаца кривичних дјела; интервенција у унутрашњој одбрани земље у циљу разбијања организованих терористичких група и превентивна антитерористичка дјелатност (Министарство унутрашњих послова Републике Србије, 2018).

Поред полиције, у оквиру Војне безбедносне службе, Одељење за операције надлежно је за борбу против тероризма (Закон о Војнобезбедносној агенцији и Војнообавештајној агенцији, чл. 6, *Службени гласник Републике Србије број 88/2009, 55/2012, 17/2013*). Такође, у оквиру Војнообавештајне агенције, Одел аналитике је задужен за сузбијање тероризма (Закон о Војнобезбедносној агенцији и Војнообавештајној агенцији, чл. 24, *Службени гласник Републике Србије број 88/2009, 55/2012, 17/2013*).

Такође, Безбедносно-информативна агенција (БИА) обавља значајну активност у борби против тероризма. Она у својој организационој структури садржи Управу за супротстављање тероризму и међународном организованом криминалу. Значајан сегмент рада Безбедносно-информативне агенције је истраживање, откривање и документовање веза између појединаца,

група и организација укључених у међународни организован криминал и тероризам (БИА, 2018).

Законску улогу у борби против тероризма има и Републичко јавно тужилаштво преко свог кривичног одјељења, односно, посебно тужилаштво за организован криминал (Републичко јавно тужилаштво Републике Србије, 2018), као и Виши судови који су такође надлежни за кривична дјела која се налазе у глави 34. (кривична дјела против човечности и других добара заштићених међународним правом), гдје се налазе и инкриминације које се односе на тероризам (Виши судови Републике Србије, 2018). Организација и надлежност државних органа у сузбијању тероризма регулисана је посебним законом (Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције *Службени гласник Републике Србије, број 94/2016 и 87/2018*).

ЗАКЉУЧАК

Због популаризације радикалних група и покрета у подручјима гдје постоје вјерске мањине, Србија је развила значајне капацитете у борби против тероризма. Наведени капацитети се огледају у постојању стратешких докумената, законских аката и различитих институција које се у оквиру својих, различитих послова и задатака баве и сузбијањем тероризма.

Када су у питању стратешки документи, у том контексту важно је поменути *Националну стратегију за превенцију и борбу против тероризма за период од 2017. до 2021. године* и *Националну стратегију за борбу против прања новца и финансирања тероризма. Национална стратегија за превенцију и борбу против тероризма за период од 2017. до 2021. године* је, поред њеног значаја који се односи на заштиту Републике Србије од терористичке пријетње по њене грађане, вриједности и интересе, уз истовремено подржавање међународних напора у борби против тероризма, спровођење циљаних и осмишљених мјера на доктринарном плану, кроз развијање и подизање безбједносне културе друштва и промовисање одређених вриједности, као и на нормативном и институционалном плану, кроз унапређење капацитета за превенцију и борбу против тероризма, значајна и по томе што располаже мјерама спречавања ширења радикализације и насилног екстремизма, напорима за дерадикализацију и реинтеграцију радикализованих особа. Такође, овдје је важно напоменути да се циљеви ове стратегије остварују кроз њен постојећи *Акциони план*. Поред наведене стратегије, важно је указати и на значај *Националне стратегије за борбу против прања новца и финансирања тероризма*, којом је успостављен комплексан и свеобухватан систем за борбу против прања новца и финансирања тероризма. Њоме се настоји заштитити финансијски систем и привреда државе од опасности које узрокују прање новца и финансирање тероризма и ширење оружја за масовно уништење, чиме се јача интегритет финансијског сектора и допри-

носи безбједности. Наведене активности се остварију кроз њен постојећи *Акциони план*. Овдје се јавља потреба дословне примјене поменутих стратешких докумената, као и прецизно поштовање рокова који су предвиђени акционим плановима. Дакле, сматрамо да се не смије дозволити да наведени стратешки документи буду мртво слово на папиру. Даље, поред стратешких докумената, велики значај има и законска регулатива, тачније, *Кривични законик*, *Закон о сјречавању прања новца и финансирања штероризма* и *Закон о кривичном постојуку Републике Србије*. *Кривични законик* предвиђа различите инкриминације које се односе на терористичке активности, *Закон о сјречавању прања новца и финансирања штероризма* прописују радње и мјере које се предузимају ради спречавања и откривања прања новца и финансирања тероризма те уређује надлежност државних органа за спровођење поменутих одредаба, док *Закон о кривичном постојуку* омогућава правилну примјену материјалног права државних органа. Уколико се на адекватан начин буде примјењивала наведена законска регулатива, са сигурношћу можемо очекивати и квалитетне резултате у погледу борбе против тероризма.

Поред наведеног, јасно се види да Република Србија располаже и значајним институцијама које у оквиру своје надлежности могу дати квалитетне резултате у погледу борбе против тероризма. Дакле, ту постоје извјесни капацитети који могу дати резултате како у превентивном, тако и у репресивном смислу. Сматрамо да се посебна пажња институција Републике Србије треба посветити превентивном раду, прије свега, борби против процеса радикализације.

На основу наведеног, можемо закључити да Република Србија располаже значајним капацитетима за борбу против тероризма. Поред стратешких докумената, законске регулативе и сопствених институција, она има могућност и да остварује сарадњу са другим државама и међународним институцијама у борби против тероризма.

ЛИТЕРАТУРА

- Alexander, Y. (ed.) (2005). *Combating Terrorism: Strategies of Ten Countries*. Ann Arbor, MI: Michigan: The University of Michigan Press.
- Антолиш, К. (2009). Национална стратегија за превенцију и сузбијање тероризма, *Полиција и сиурносѝ*, 1, 150-152.
- Безбедносно-информативна агенција (БИА). (2018). Дјелокруг рада. Преузето: 9. 11. 2018. <http://www.bia.gov.rs/rsc/o-agenciji/delokrug-rada.html>.
- El Difraoui, A, & Uhlmann, M. (2015). Pré évention de la radicalisation et déradicalisation: Les modèles Allemand, Britannique et Danois, *Politique étrangère*, 4, 171-182.
- Kydd, A, & Walter, B. (2006). The Strategies of Terrorism, *Quarterly Journal: International Security*, 31 (1), 49-80.

- Кривични законик Републике Србије, *Службени гласник број 85/2005, 88/2005; 107/2005; 72/2009; 111/2009; 121/2012; 104/2013; 108/2014 и 94/2016.*
- Министарство унутрашњих послова Републике Србије. (2018). *Управа криминалистичке полиције*. Преузето 9. 11. 2018. <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/direkcija-policije/uprave/uprava kriminalisticke policije>.
- Министарство унутрашњих послова Републике Србије. (2018). *Специјална антитерористичка јединица*. Преузето 9. 11. 2018. <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/direkcija-policije/uprave/specijalna antiteroristiccka jedinica>
- Министарство унутрашњих послова Републике Србије. (2018). *Жандармерија*. Преузето 9. 11. 2018. <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/direkcija-policije/uprave/zandarmerija>.
- Национална стратегија за борбу против прања новца и финансирања тероризма, *Службени гласник број 89/08.*
- Национална стратегија за превенцију и борбу против тероризма за период од 2017. до 2021. године, *Службени гласник број 94/2017.*
- Özbeý, E., T. (2018). Turkey's Fight Against youth Radicalization: Small Steps on a Long Path, *Euromesco-Policy brief, 78, 1-13.*
- OSCE (2014). *Сјречавање тероризма и сузбијање насилној екстремизма и радикализације која води ка тероризму: ирисјуй кроз раг полиције у заједници*. Беч: Организација за европску сигурност и сарадњу.
- Павловић, Г. (2016). Стратешки приступ супротстављања тероризму - упоредни приказ у Европској унији и Босни и Херцеговини. У зборнику радова *Кривичној равни инсјруменји сујројсјављања тероризму и грујим кривичним гјелима насилничкој каракјера* (стр. 502-519). Бања Лука: Министарство правде Републике Српске, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Интернационална асоцијација криминалиста Бања Лука
- Pietrasanta, S. (2015). *La déradicalisation, outil delutte contre le terrorisme*. Paris: Assemblée nationale.
- Picco, G. (2004). Tactical and Strategic Terrorism. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 1-2 (9), 71-78.*
- Picco, G. (2005). International Terrorism and Governmental Structures, *United Nations, Interregional Crime and Justice Research Institute UNICRI, 1-8.*
- Поповић, П. (2019). Капацитети Босне и Херцеговине у погледу кривичног гоњења терориста са посебним освртом на улогу полицијских агенција, *Годишњак Факултета безбедности*, 319-338.
- Републичко јавно тужилаштво Републике Србије. (2018). *Кривично одјељење*. Преузето 12. 11. 2018. <http://www.rjt.gov.rs/ci/Организација/Одјељења/Кривично-одјељење>.
- Seci centar Bucharest. (2011). *Counterterrorism experiences of Seci member countries, Anti terrorism task force*, Ankara: The editors work for the International

Center for Terrorism and Transnational Crime (UTSAM) at the Turkish National Police Academy.

Трифуновић, Д. (2007). *Нови облици тероризма у Босни и Херцеговини*. Београд: Факултет безбедности Универзитета у Београду.

Трифуновић, Д., Стојаковић, Г., и Врачар, М. (2011). *Тероризам и вехабизам*. Београд: Филип Вишњић.

Виши судови Републике Србије. (2018). *Судови у Републици Србији*. Преузето 12. 11. 2018. <https://portal.sud.rs/code/navigate.aspx?Id=538>.

Закон о основама уређења служби безбедности Републике Србије, *Службени тласник Републике Србије, број 116/2007*.

Закон о Војнобезбедносној агенцији и Војнообавештајној агенцији, *Службени тласник Републике Србије број 88/2009, 55/2012, 17/2013*.

Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма, *Службени тласник број 113/17*.

Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције, *Службени тласник Републике Србије, број 94/2016 и 87/2018*.

Закон о измјенама и допунама Кривичног законика Републике Србије, *Службени тласник број 35/2019*.

Законик о кривичном поступку Републике Србије, *Службени тласник број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019*.

Рад примљен: 09. 09. 2020.

Рад прихваћен: 28. 12. 2020.

ПРИКАЗИ

ПРИКАЗ КЊИГЕ

„Основни политике интеграције и сарадње у области унутрашњих послова и правосуђа у Европској унији: правни и институционални оквир Простора слободе, безбједности и правде” – аутора Бориса Тучића

ОЗБИЉАН ПРИСТУП РАЗУМЕВАЊУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

COBISS.RS-ID 132248577

УДК 351.74/.75(4-672EU):347.9(4-672EU)

Срђан Перишић

Филозофски факултет, Универзитет у Источном Сарајеву

Досадашња пракса истраживања Европске уније у Српској, Србији, Босни и Херцеговини је, углавном, апологетског карактера, дакле, без критичког и научног приступа. На велику жалост науке и стручног дискурса, у земљама региона већина објављених књига су хвалоспеси о тој међународној организацији или представљају зборнике и водиче који некритички представљају ЕУ као некакву фантастичну државу у настајању или, пак, као наводну равноправну заједницу европских држава. У тим водичима и практикумима, редом се наводе захтеви из неке области које државе треба да испуне да би постале чланице ЕУ или како држава чланица треба да се понаша да би испуњавала захтеве наднационалне ЕУ бирократије.

Међутим, аутор Борис Тучић са дозом политичке и правне аналитике даје занимљив текст о једном сегменту развоја наднационалне организације ЕУ. Тучић истраживачки и квалитетно сагледава Европску унију и теоријски је приказује.

Тучић у књизи истражује политички и правни контекст интеграције и сарадње у области унутрашњих послова и правосуђа Европске уније, сагледава најзначајније проблеме са којима се овај облик ЕУ деловања суочава. Аутор тежишно анализира правни, институционални и регулаторни оквир тзв. Простора слободе, безбедности и правде као једног од циљева интеграције и сарадње у ЕУ. У том смислу, аутор се посветио разматрању обимне грађе у форми правних извора којима је регулисана ова област. Реч је о веома сложеним процесима који се реализују у интеракцији националне и наднационалне равни, која је оптерећена различитим изазовима. И сам аутор је скептичан у ком правцу ће се развијати овај циљ ЕУ, имајући у виду да је то простор и сарадње, али и отпора наднационалном уређењу ове области који исказују националне политике држава чланица ЕУ.

Структуру монографије чине уводна реч аутора, седам поглавља, закључна разматрања, литература и биљешка о аутору.

После уводне речи, аутор у првом поглављу разматра питања везана за карактеристике Европске уније као правне, регулаторне и институционалне матрице у којој је постављен пројекат Простора слободе, безбједности и правде. Друго поглавље анализира прве иницијативе и зачетак сарадње у области унутрашњих послова и правосуђа. Аутор у трећем поглављу прати развој идеје о наднационалном регулисању унутрашње безбедности кроз допуне уговорног и стратешког оквира за креирање и спровођење политика у овој области. Уз праћење институционалне структуре, њеног развоја и начина деловања, у четвртном поглављу рада, дат је преглед најзначајнијих механизма и института сваке од појединачних политика које се спроводе у оквиру Простора слободе, безбједности и правде. То су слобода кретања, азил, визе, миграције, полицијско-безбедносна питања која се односе на превенцију и борбу против криминалитета, правосудна сарадња у грађанској и кривичноправној материји. Пето, шесто и седмо поглавље разматра деловање Европске уније у области унутрашњих послова и правосуђа, а посебна пажња је посвећена оствареној кривичноправној сарадњи на европској равни, како у материјалном, тако и процесном делу, као најизазовнијем сегменту у оквиру Простора слободе, безбједности и правде. Аутор је направио и адекватан осврт на деловање Суда правде ЕУ.

Борис Тучић пише рад у периоду када се Европска унија налази у разним кризама, које све више постављају питање и саме будућности те наднационалне организације. Посебно се истиче мигрантска криза. С тим у вези, Тучић јасно примећује да постоји оштро размимоилажење међу државама ЕУ, по питању не само мигрантских квота, него и одговарајућих модалитета суочавања са овим безбедносним ризиком. Блок држава предвођен Немачком, успео је да наметне своје предлоге, а на њихову страну стале су и институције у Бриселу, укључујући и сам Суд правде. Тучић закључује да решења по овим питањима до којих се долази прегласавањем, не може државама ЕУ донети ништа добро. Он сматра да се дешава управо супротно и да деловања држава чланица у суочавању са изазовима мигрантске кризе јасно указују да одсуство солидарности по кључним питањима води само у даље продубљење негативног стања у којем се ЕУ налази.

Рад Бориса Тучића представља књигу која је недостајала међу научним и академским радовима на тему Европске уније. Књига се може користити и као уџбеник на факултетима, што је веома важно јер такав уџбеник у Српској није урађен.

ФАКУЛТЕТ БЕЗБЈЕДНОСНИХ НАУКА
УНИВЕРЗИТЕТА У БАЊОЈ ЛУЦИ

КРИМИНАЛИСТИЧКО-ПОЛИЦИЈСКИ
УНИВЕРЗИТЕТ

ЖУРНАЛ ЗА БЕЗБЈЕДНОСТ И КРИМИНАЛИСТИКУ

ЧАСОПИС ФАКУЛТЕТА БЕЗБЈЕДНОСНИХ НАУКА
УНИВЕРЗИТЕТА У БАЊОЈ ЛУЦИ

И

КРИМИНАЛИСТИЧКО-ПОЛИЦИЈСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА
У БЕОГРАДУ

-УПУТСТВО АУТОРИМА-

Часопис *Журнал за безбједност и криминалистику* је научни часопис из области безбједности и криминалистике.

Часопис *Журнал за безбједност и криминалистику* објављује научне радове који третирају тематику безбједносних наука, криминалистике, форензике, заштите и спашавања, организације и послова полиције, специјалног физичког образовања и сл. Поред наведеног у часопису се објављују и радови из других сродних научних дисциплина који су тематски блиски профилу часописа.

У часопису се објављују оригинални научни радови, прегледни научни радови, претходна саопштења, научне критике, односно полемике или осврти, прикази научних конференција, књига и пројеката, који нису претходно објављивани нити се налазе у процедури разматрања у другом часопису, у целини или у дијеловима.

Своје чланке и приказе за објављивање можете регистровати преко сервиса SCIndeks на адреси <https://aseestant.ceon.rs/index.php/zurbezkrim/login>

Часопис излази на српском језику и енглеском језику. Преводе прихваћених радова врши овлаштени преводилац а трошкове превода сноси уредништво часописа.

Часопис излази два пута годишње.

Радове који не задовољавају основне критеријуме часописа у погледу структуре рада и правила цитирања, редакција неће узети у разматрање. Уколико рукопис одговара стандардима часописа, упућује се на анонимну рецензију. Сваки рад оцјењују најмање два рецензента, одабрана из реда признатих стручњака из уже научне области. По извршеној рецензији, рукописи се шаљу ауторима с примједбама и приједлозима за отклањање недостатака. Исправљене рукописе, аутори треба да врате редакцији у разумном року од дана пријема захтјева за дораду и исправку рада.

Достављањем рукописа за објављивање у часопису, аутори пристају на постављање својих радова на интернет страници часописа, односно на интернет страници Факултета безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци. Аутори преносе на часопис право на објављивање достављених текстова и ниједан њихов дио не може се репродуковати без писмене сагласности уредника часописа. Часопис задржава и сва остала права, изузев уколико није другачије договорено с аутором.

Аутори приликом писања радова за часопис *Журнал за безбједност и криминалистику* треба да уважавају следећа правила:

І ТЕХНИЧКА УРЕЂЕНОСТ РАДА

- ✓ Рад мора бити сачињен у *Microsoft Wordu*, ћириличким писмом, фонтом *Times New Roman*, величине 12 pt.
- ✓ Рукописи, по правилу, не треба да буду дужи од 30.000 словних мјеста, са размацима.
- ✓ Научни радови морају да садрже: име и презиме аутора, назив и сједиште установе у којој ради, наслов рада, сажетак (апстракт) с основним налазима рада (обима до 150 ријечи), кључне ријечи (четири до шест), излагање суштине рада, закључак (до једне стране) и листу референци, те наслов рада. Саставни дијелови сажетка (апстракта) су: циљ истраживања, коришћени методи, резултати и кратак закључак.
- ✓ У уводу рада морају бити јасно наведени предмет, циљ и структура рада.
- ✓ Структура рада требала би да садржи следеће цјелине:
- ✓ Радови у којима се износе налази емпиријског истраживања: увод, методолошки оквир, истраживања, резултати и дискусија, закључак.
- ✓ Теоријски радови: увод, главни дио структуриран у најмање два поглавља и закључак.
- ✓ Наслов рада: 12 pt, bold, централно равнање (alignment centered), велика слова.

- ✓ Име аутора/коаутора: 11 pt, централно равнање (*alignment centered*).
- ✓ Институције: централно равнање (*alignment centered*), навести испод имена аутора.
- ✓ Поред имена аутора навести име аутора за кореспонденцију, афилијацију и е-маил адресу у првој фус ноти у тексту (нпр. Др Марко Марковић је доцент на Факултету _____ Универзитета у Бањој Луци. Е-маил: xmakrovicmx@gmail.com).
- ✓ Апстракт и кључне ријечи: 11pt. потпуно равнање (*Alignment justified*).
- ✓ Текст рада: 12 pt, потпуно равнање (*alignment justified*), називи цјелина великим словима без редног броја (*Alignment centered*), називи подцјелина малим словима без редног броја *italic*, централно равнање.
- ✓ Литература: 11 pt, без редног броја испред; референтни извори се наводе према абecedном реду.
- ✓ Наслови слика: 11 p, *italic*, центрирано испод слике.
- ✓ Наслови табела: 11 p, *italic*, центрирано изнад табеле.
- ✓ Табеле и графички прикази треба да буду урађени у Microsoft Wordu. Свака табела и графикон треба да буду означени бројем и да имају одговарајући наслов (нпр: Табела 1, Графикон 1). Наслов и назив табеле и графикона стављају се изнад табеле и графичког приказа, док се извор наводи испод, уређен по правилима цитирања часописа.
- ✓ Једначине се пишу у одговарајућем графичком едитору за једначине (Microsoft Equation, MathType и други) и постављају се на почетак реда. На десном рубу реда, у истом реду у којем је написана једначина, у угластој загради треба назначити њен број, почевши од броја 1.
- ✓ Фотографије (слике) морају бити припремљене за црно-бијелу штампу, тј. ако је изворна слика у бојама које се у црно-бијелој штампи не разликују, боје се морају замијенити „растером” тј. различитим графичким знаковима које је потребно објаснити у легенди. У слике се уноси само најнужнији текст потребан за разумијевање, као што су мјерне варијабле с њиховим димензијама, кратко објашњење на кривуљама и слично. Остало се наводи у легенди испод слике. Максимална величина слике је 13 cm x 17 cm.
- ✓ У листи референци, наводе се библиографске референце, као што су књиге, чланци и остали извори, као што су документи, закони, новински чланци, коришћене интернет адресе и сл. Референце се исписују азбучним редом у складу са предвиђеним стандардима.

II ПРАВИЛА ЦИТИРАЊА

- ✓ У часопису *Журнал за безбједности и криминалистику* користи се стил цитирања - **АПА стандард** (Publication Manual of the American Psychological Association). Цитирање аутора се врши у тексту, без подножних напомена. С тим у вези аутори су дужни уважавати следећа правила цитирања:

1. ЦИТИРАЊЕ У ТЕКСТУ

- ✓ Књиге, чланци и дисертације се наводе на следећи начин: Када је у питању један аутор чији се дио књиге, чланка или дисертације цитира у загради се наводи презиме аутора, година издања књиге и број странице (Водинелић, 1996: 23), а уколико је у питању парафразирање или резимирање дијела текста аутора није неопходно наводити број странице (Водинелић, 1996). Уколико је у питању страни аутор, презиме се наводи у изворном облику на страном језику (Roxin, 1963: 148).
- ✓ Цитирање два коаутора рада, у загради навести презиме оба коаутора и годину издања (Grellier & Goerke, 2006) или (Grellier и Goerke 2006) су навели,...
- ✓ Цитирање три, четири и пет коаутора рада, у загради навести презиме свих коаутора и годину издања (Rachal, Daigle, & Rachal, 2007). У сваком наредном цитирању наводи се презиме првог коаутора и латинска скраћеница *et al.* (Rachal et al, 2007).
- ✓ Цитирање шест или више коаутора рада, у загради навести презиме првог коаутора и латинска скраћеница *et al.* (Papaharalabos et al, 2007).
- ✓ Уколико се цитира више радова истог аутора, било књига или чланка, а уколико аутор има више објављених радова исте године који се цитирају, уз годину се додају латинична слова a, b, c, d, итд, послије чега слиједи само број стране (Лазаревић, 2000б: 67).
- ✓ Уколико се наводи више радова различитих аутора у истој загради потребно их је раздвојити тачком са запетом (Шикман, 2011; Мијлковић, 2012). У том случају радове поредати хронолошки према години када су објављени, почев од старијег издања.
- ✓ Секундарно цитирање се врши на следећи начин: (Вуковић, 2004, цитирано према Крстић, 2004: 110).
- ✓ Цитирање докумената у тексту се врши на следећи начин: (Независне новине (2017, 7. октобар).

- ✓ Цитирање докумената и извјештаја у тексту се врши на следећи начин: (прво цитирање: Министарство унутрашњих послова Републике Српске [МУП РС] 2012), наредно цитирање (МУП РС, 2012).
- ✓ Цитирање новинских чланака у тексту се врши на следећи начин: (Независне новине (2017, 7. октобар).

2. НАВОЂЕЊЕ ЛИТЕРАТУРЕ (на крају чланка)

- ✓ **Књиге:** презиме и прво слово имена аутора, година издања у загради, наслов књиге (курзивом), мјесто издања, назив издавача.
Примјер:
Игњатовић, Ђ. (1998). *Криминологија*. Београд: Номос.
- ✓ **Поглавља у књизи:** презиме и прво слово имена аутора, година издања у загради, наслов поглавља, у: прво слово имена (уредника), презиме (уредника), скраћена ознака уредништва (у загради), наслов књиге (курзивом), број прве и последње стране поглавља, мјесто издања, назив издавача.
Примјер:
Emerson, L., & Manalo, E. (2007). Essays. In L. Emerson (Ed.), *Writing guidelines for education students* (2nd ed, pp. 42-49). South Melbourne, Australia: Thomson.
- ✓ **Радови у часописима:** презиме и прво слово имена аутора, година издања у загради, назив рада, назив часописа (курзивом), број и број прве и последње стране рада.
Примјер са наведеним волуменом, односно годином издања:
Милашиновић, С. (2008). Суштина и узроци друштвених конфликта. *Наука, безбедност, полиција*, 13(1), 55-77.
Примјер без волумена, само број издања:
Strobl, R., Klemm, J., & Wurtz, S. (2005). Preventing Hate Crime: Experiences from two East-German Towns. *British Journal of Criminology*, 45, 634-646.
- ✓ **Докторске дисертације:** презиме и прво слово имена аутора, година издања у загради, наслов дисертације (курзивом), докторска дисертација, назив универзитета.
Примјер:
Липовац, М. (2016). Национална безбедност Републике Србије у регионалном безбедносном поткомплексу Западни Балкан. Докторска дисертација. Универзитет у Београду: Факултет безбедности.

- ✓ **Документа преузета са интернета:**
Цитирање текстова с интернета треба да садржи назив цитираног текста, датум приступа страници и адресу интернет странице
Примјер:
(Републички завод за статистику Републике Српске [РЗСРС]. (2009). *Статистички годишњак Републике Српске*. Преузето 2. 3. 2010. http://www.rzs.rs.ba/Publikacije/Godisnjak/2009/Godisnjak2009_Yearbook2009.pdf)
Cain, K. (2012, June 29). The Negative effects of Facebook on communication. *Social Media Today* RSS. Retrieved from <http://socialmedia-today.com>
- ✓ **Правни прописи:** пуним називом у куренту – обично, потом се курзивом наводи гласило у коме је пропис објављен, а послје запете број и година објављивања, поново у куренту – обично. Уколико ће се поменути закон цитирати и касније, приликом првог помињања послје црте наводи се скраћеница под којом ће се пропис даље појављивати (Закон о општем управном поступку – ЗУП, *Службени гласник РС*, бр. 13/02).
- ✓ **Навођење судских одлука** треба да садржи што потпуније податке (врста и број одлуке, датум када је донесена, публикација у којој је евентуално објављена).
- ✓ **Саопштења са научних скупова:** презиме и прво слово имена аутора, година у загради, наслов рада, назив конференције (курзивом), број стране у књизи апстраката у загради, место издања, назив издавача.
Примјер:
Kelly, L. (2011). Violence against women and children in the national legislations of the EU member states: an overview of the research results. *Друга годишња конференција Виктимолошког друштва Србије - Жртве криминалитета и жртве рата: међународни и домаћи контекст, књига апстракта* (стр. 13). Београд: Виктимолошко друштво Србије & Prometej.
- ✓ **Чланци из новина:** презиме и прво слово имена аутора, година и дан у загради, наслов текста, назив новина, број стране у тексту, или интернет странице са које је текст преузет.
Примјер:
Гудељ, Ј. (2006, 23. октобар). Полиција чува крст изнад Мостара. *Независне новине*, Бања Лука. Преузето 17.11.2010. <http://www nezavisne.com/novosti/bih/Policija-cuva-krst-iznad-Mostara-1473.html>

Поред наведеног, аутори треба да уважавају и сљедеће напомене:

- ✓ Инострана имена транскрибују се на ћирилицу на српском језику како се изговарају, а приликом првог помињања у тексту њихово презиме наводи се у загради у изворном облику на страном језику курзивом, нпр: Годме (*Gaudemet*) или Шенке (*Schönke*).
- ✓ Члан, став и тачка прописа означава се скраћеницама чл, ст. и тач, а иза последњег броја не ставља се тачка (нпр. ЗКП, чл. 5, ст. 2, тач. 3 или КЗ, чл. 5, 6, 9 и 10 или ЗПС, чл. 4-12, итд).
- ✓ Латинске и друге стране ријечи, интернет адресе и сл. пишу се курзивом.
- ✓ Сви цитирани извори у тексту рада треба да се налазе у попису литературе.
- ✓ Извори који нису кориштени у раду не треба да се налазе у попису литературе.
- ✓ Када од истог аутора наводимо више радова, критеријум поретка је година издања (прво иду раније издати радови па новији).
- ✓ Ако се уз име аутора налази и коаутор, радови у коауторству се наводе иза ауторских.
- ✓ Ако рад нема аутора, наслов дјела или институција којој се приписује ауторство заузимају мјесто аутора, односно прво мјесто.
- ✓ Приликом писања рада потребно је правилно користити интелектуалну својину других аутора. Плагирање, односно преузимање туђих идеја, ријечи или других облика креативног израза без навођења аутора представља грубо кршење научне и издавачке етике. Плагирање представља кршење ауторских права, што је законом кажњиво.

ФАКУЛТЕТ БЕЗБЈЕДНОСНИХ НАУКА
УНИВЕРЗИТЕТА У БАЊОЈ ЛУЦИ

КРИМИНАЛИСТИЧКО-ПОЛИЦИЈСКИ
УНИВЕРЗИТЕТ

ЖУРНАЛ ЗА БЕЗБЈЕДНОСТ И КРИМИНАЛИСТИКУ

ЧАСОПИС ФАКУЛТЕТА БЕЗБЈЕДНОСНИХ НАУКА
УНИВЕРЗИТЕТА У БАЊОЈ ЛУЦИ

И

КРИМИНАЛИСТИЧКО-ПОЛИЦИЈСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА
У БЕОГРАДУ

- УПУТСТВО РЕЦЕНЗЕНТИМА -

Поштовани,

Часопис Журнал за безбједност и криминалистику објављује научне радове који третирају тематику безбједносних наука, криминалистике, форензике, заштите и спашавања, организације и послова полиције, специјалног физичког образовања и сл. Поред наведеног у часопису се објављују радови из других сродних научних дисциплина који су тематски блиски профилу часописа.

У часопису се објављују оригинални научни радови, прегледни научни радови, претходна саопштења, научне критике, односно полемике или осврти, прикази научних конференција, књига и пројеката, који нису претходно објављивани нити се налазе у процедури разматрања у другом часопису, у целини или у дијеловима.

Правилник о публикавању научних публикација („Службени гласник Републике Српске” бр. 77/17) је у својим одредбама (члан 53) као један од критеријума за категоризацију часописа предвидио и адекватност рецензија.

- Према члану 35. ставу 5. Правилника, Рецензија мора минимално садржавати:

1. оцјену оригиналности, односно научног или стручног доприноса рада,

2. оцјену актуелности рада,
  3. оцјену примјене методологије,
  4. приједлог за сврставање у категорију или тип рада,
  5. оцјену коришћене литературе и
  6. сагласност за објављивање рада.
- Према члану 23. Правилника предвиђене су следеће врсте чланака:
    1. **Оригинални научни чланак** начелно је организован по схеми IMRAD за експериментална истраживања или на дескриптиван начин за дескриптивна научна подручја, у коме се први пут публикује текст о резултатима сопственог истраживања оствареног примјеном научних метода, које су текстуално описане и које омогућавају да се истраживање по потреби понови, а утврђене чињенице провјере.
    2. **Прегледни научни чланак** представља преглед најновијих радова о одређеном предметном подручју са циљем да се већ објављене информације сажму, анализирају, евалуирају или синтетизују, те доноси нове синтезе које такође обавезно укључују резултате сопственог истраживања аутора.
    3. **Крајко или прелиминарно саопштење** је рад, али мањег обима или прелиминарног карактера, у којем неки елементи IMRAD-а могу бити испуштени, а ради се о сажетом изношењу резултата завршеног изворног истраживачког рада или чланка који је у настајању (енгл. Working Paper).
    4. **Научна критика, односно полемика или осврт** је расправа на одређену научну тему, заснована искључиво на научној аргументацији, у којој аутор доказује исправност одређеног критеријума свог мишљења, односно потврђује или побија налазе других аутора.
    5. **Информативни прилог** је уводник, коментар и слично.
    6. **Приказ књиге, инструмената, рачунарске програма, случаја, научне догађаја и слично** јесте прилог у којем аутор процјењује правилност/неправилност неког научног или стручног рада, критеријума, поставке или полазишта, уз посебан нагласак на квалитет оцјењиваног рада.
  - Код процјене рада рецензенти треба да узму у обзир следеће:
    1. Припада ли рад по своме садржају *Журналу за безбједност и криминалистику*?
    2. Одговара ли садржај рада наслову?
    3. Да ли је рад у складу са стандардима предвиђеним за писање (упутство ауторима)?

4. Има ли рад све потребне дијелове предвиђене за његову категорију (нпр. оригинални научни рад: увод, методе, резултате, дискусија, закључак)?
  5. Да ли су слике и табеле прегледне и разумљиве?
  6. Да ли је литература цитирана у складу са Упутством ауторима?
- Остале напомене (члан 35. ставови 2, 4 и 6)
    1. Чланци се оцјењују описно.
    2. Образац Рецензије мора бити потписан ако је у штампаном облику, односно достављен на мејл уредништву за сваки појединачни рецензирани чланак.
    3. Рецензенти су дужни да укажу на могуће повреде етичких норми у раду.
    4. Рецензенти треба да наведу пуну референцу за један репрезентативни ауторски/коауторски рад из уже научне области као што је рад који су рецензирани.

